

Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Верховного Суду
у кримінальних
провадженнях щодо
корупційних та пов'язаних
з корупцією кримінальних
правопорушень

Огляд судової практики Верховного Суду підготовлено за результатами проведеного узагальнення судової практики касаційної інстанції відповідно до підпункту 3.3.1.3.1 пункту 3.3.1.3 очікуваного стратегічного результату проблеми 3.3.1 підрозділу 3.3 «Кримінальна відповідальність» розділу 3 «Забезпечення невідворотності відповідальності за корупцію» Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 04 березня 2023 року № 220.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ І. СУДОВІ РІШЕННЯ ОБ'ЄДНАНОЇ ПАЛАТИ, ЯКІ МІСТЯТЬ ВИСНОВКИ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ НОРМИ ПРАВА В ПОДІБНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ..... 6

РОЗДІЛ ІІ. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ..... 13

1. Штраф (ст. 53 КК).....	13
2. Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК)	14
3. Зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК).....	20
4. Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 364-1 КК) ..	22
5. Декларування недостовірної інформації (ст. 366-2 КК)	23
6. Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК)	25
7. Підкуп особи, яка надає публічні послуги (ст. 368-4 КК)	34
8. Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 369 КК)	35
9. Зловживання впливом (ст. 369-2 КК)	37

РОЗДІЛ ІІІ. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ..... 42

10. Підтримання державного обвинувачення у суді як гарантія реалізації засад рівності, змагальності сторін та свободи в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні їх переконливості перед судом	42
11. Визначення допустимості доказів. Можливість отримання доказів шляхом надання дозволу на проведення позапланової перевірки. Можливість перевірки показань із застосуванням спеціального технічного засобу – поліграфа.....	43
12. Внесення відомостей до ЄРДР як початок досудового розслідування. Дотримання правил підслідності. Продовження строку досудового розслідування.....	45
13. Обшук та огляд як слідчі (розшукові) дії.....	51
14. Перевірка наявності підстав проведення негласних слідчих (розшукових) дій і дотримання порядку оформлення отриманих результатів. Контроль за вчиненням злочину як негласна слідча (розшукова) дія. Відмежування провокації злочину від допустимої поведінки правоохоронних органів.....	55
15. Повідомлення про завершення досудового розслідування. Відкриття матеріалів досудового розслідування іншій стороні	62

16. Визначення меж судового розгляду та зміна формулювання обвинувачення у вироку.....	65
17. Ухвали слідчого судді, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування	66
18. Закриття кримінального провадження судом. Роз'яснення судового рішення	68
19. Забезпечення права на апеляційне оскарження судового рішення як гарантія судового захисту.....	69
20. Здійснення кримінального провадження щодо окремої категорії осіб	71

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

АП ВАКС	Апеляційна палата Вищого антикорупційного суду
ВАКС	Вищий антикорупційний суд
ВЛК	військово-лікарська комісія
ДВС	Державна виконавча служба
ЄРДР	Єдиний реєстр досудових розслідувань
Закон	Закон України
Закон № 2147-VIII	Закон України від 03.10.2017 № 2147-VIII «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів»
КК	Кримінальний кодекс України
ККС	Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду
КПК	Кримінальний процесуальний кодекс України
КУпАП	Кодекс України про адміністративні правопорушення
МСЕК	медико-соціальна експертна комісія
НАБУ	Національне антикорупційне бюро України
НМДГ	неоподаткований мінімум доходів громадян
НПУ	Національна поліція України
НСРД	негласні слідчі (розшукові) дії
ОП ККС	об'єднана палата Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду
СБУ	Служба безпеки України
ТОВ	товариство з обмеженою відповідальністю

РОЗДІЛ І. СУДОВІ РІШЕННЯ ОБ'ЄДНАНОЇ ПАЛАТИ, ЯКІ МІСТЯТЬ ВИСНОВКИ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ НОРМИ ПРАВА В ПОДІБНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

1. Кримінальне провадження було передано на розгляд ОП ККС у зв'язку з необхідністю формування єдиного правозастосовного підходу щодо обчислення строку досудового розслідування після скасування прокурором вищого рівня постанови про закриття кримінального провадження, у якому особі було повідомлено про підозру

За обставинами справи до ЄРДР були внесені відомості про кримінальне правопорушення, передбачене ч. 3 ст. 368 КК, особі було повідомлено про підозру. Надалі постановою прокурора міської прокуратури на підставі п. 3 ч. 1 ст. 284 КПК кримінальне провадження було закрито.

Постановою заступника керівника міської прокуратури скасовано постанову про закриття кримінального провадження.

Місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, кримінальне провадження за обвинуваченням особи у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 368 КК, зактив на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК.

Постановляючи таке рішення суди першої та апеляційної інстанцій зарахували до строку досудового розслідування строк з моменту прийняття постанови про закриття кримінального провадження, у якому особу було повідомлено про підозру, до її скасування прокурором вищого рівня.

У касаційній скарзі прокурор стверджував, що суди попередніх інстанцій неправильно обрахували строк досудового розслідування, внаслідок чого дійшли помилкового висновку про наявність підстав для закриття кримінального провадження з посиланням на п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК.

ОП ККС дійшла таких висновків:

Відповідно до ч. 6 ст. 36 КПК Генеральний прокурор, керівник обласної прокуратури, керівник окружної прокуратури, їх перші заступники та заступники при здійсненні нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування мають право скасовувати незаконні та необґрунтовані постанови слідчих та прокурорів нижчого рівня у межах строків досудового розслідування, передбачених ст. 219 цього Кодексу.

Таким чином, прокурор вищого рівня наділений повноваженнями на скасування постанови прокурора нижчого рівня про закриття кримінального провадження, у якому особі було повідомлено про підозру. Обмежень щодо такої процесуальної можливості для прокурора вищого рівня КПК не містить.

Скасування постанови про закриття кримінального провадження щодо підозрюваного відновлює перебіг строку досудового розслідування, оскільки в такому випадку кримінальне провадження продовжується з тієї стадії,

на якій воно перебувало до прийняття постанови про закриття кримінального провадження.

Тобто в період часу з моменту прийняття прокурором постанови про закриття кримінального провадження, у якому особі було повідомлено про підозру, до моменту скасування такої постанови прокурором вищого рівня досудове розслідування не здійснюється. Тому цей період не зараховується до строку досудового розслідування.

Висновок щодо застосування положень ч. 6 ст. 36 та ст. 219 КПК щодо обрахування строку досудового розслідування після скасування прокурором вищого рівня постанови про закриття кримінального провадження, у якому особі було повідомлено про підозру:

(1) прокурори вищого рівня (Генеральний прокурор, керівник обласної прокуратури, керівник окружної прокуратури, їх перші заступники та заступники) наділені повноваженнями скасувати постанову прокурора нижчого рівня про закриття кримінального провадження, у якому особі було повідомлено про підозру, у межах строків досудового розслідування, передбачених ст. 219 КПК;

(2) період з моменту прийняття прокурором постанови про закриття кримінального провадження, у якому особі було повідомлено про підозру, до моменту скасування такої постанови прокурором вищого рівня не зараховується до строку досудового розслідування.

Постанова ОП ККС ВС від 09.09.2024 у справі № 759/7254/22 (провадження № 51-532кмо24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121665520>

2. Кримінальне провадження було передано на розгляд ОП ККС у зв'язку з необхідністю формування єдиного правозастосовного підходу щодо повноважень прокурора на продовження строку досудового розслідування у кримінальних провадженнях, внесених до ЄРДР до 16.03.2018

За обставинами справи відомості про вчинення кримінального правопорушення було внесено до ЄРДР 30.09.2017 за № 42017000000003113. Відомості про вчинення наступного кримінального правопорушення внесено в ЄРДР 29.05.2018 за № 42018000000001308.

Обидва провадження були об'єднані в одне кримінальне провадження № 42017000000003113.

Строк досудового розслідування у цьому кримінальному провадженні неодноразово продовжувався заступником Генерального прокурора.

Місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, заклав кримінальне провадження на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК та зазначив, що належним суб'єктом, уповноваженим вирішувати питання про продовження строку

досудового розслідування в цьому кримінальному провадженні, є слідчий суддя, а не прокурор.

У касаційній скарзі прокурор стверджував, що продовження строку досудового розслідування у кримінальному провадженні заступником Генерального прокурора відповідало положенням Закону № 2147-VIII, оскільки такі рішення приймалися у справі, у якій відомості про кримінальне правопорушення були внесені у ЄРДР до введення в дію таких змін, тобто до 16.09.2018, а це входило до його повноважень, тобто було здійснено уповноваженим суб'єктом, та в межах строків, визначених КПК.

ОП ККС дійшла таких висновків:

Положеннями ч. 2 ст. 294 КПК в редакції, яка діяла з дня набуття чинності Закону «Про прокуратуру» від 14.10.2014 № 1697-VII до 16.03.2018, передбачалося, що, якщо досудове розслідування злочину (досудове слідство) неможливо закінчити у строк, зазначений у п. 2 ч. 1 ст. 219 цього Кодексу, він може бути продовжений у межах строків, встановлених пунктами 2 та 3 ч. 2 ст. 219 цього Кодексу: до 3 місяців – керівником місцевої прокуратури; до 6 місяців – керівником регіональної прокуратури або його першим заступником чи заступником; до 12 місяців – Генеральним прокурором чи його заступниками.

Із 16.03.2018 року введено в дію положення ст. 294 КПК у редакції Закону № 2147-VIII, відповідно до яких, якщо з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину досудове розслідування (досудове слідство) неможливо закінчити у строк, зазначений у п. 4 ч. 3 ст. 219 цього Кодексу, такий строк може бути продовжений у межах строків, встановлених пунктами 2 і 3 ч. 4 ст. 219 цього Кодексу: до 3 місяців – керівником місцевої прокуратури, заступником Генерального прокурора; до 6 місяців – слідчим суддею за клопотанням слідчого, погодженим з керівником регіональної прокуратури або його першим заступником чи заступником, заступниками Генерального прокурора; до 12 місяців – слідчим суддею за клопотанням слідчого, погодженим із Генеральним прокурором чи його заступниками (ч. 3 ст. 294 КПК в редакції Закону № 2147-VIII).

Водночас відповідно до п. 4 § 2 «Прикінцеві положення» Закону № 2147-VIII зазначені вище зміни не мають зворотної дії в часі та застосовуються до справ, щодо яких відомості про кримінальне правопорушення внесені в ЄРДР після введення в дію цих змін.

Тобто сам законодавець визначив, що зміни до ст. 294 КПК в редакції Закону № 2147-VIII не мають зворотної дії в часі та застосовуються до справ, у яких відомості про кримінальне правопорушення внесені до ЄРДР після введення в дію цих змін (зокрема, із 16.03.2018).

Таким чином, у провадженнях, внесених до ЄРДР до 16.03.2018, саме до компетенції прокурора відповідного рівня входило повноваження щодо

продовження строків досудового розслідування, а у провадженнях, які було внесено після цієї дати, – таким повноваженням вже наділявся слідчий суддя. Щодо повноважності прокурора відповідного рівня продовжувати строки досудового розслідування в об'єднаних кримінальних провадженнях ОП ККС вказала на таке.

Відповідно до ч. 7 ст. 217 КПК днем початку досудового розслідування у провадженні, виділеному в окреме провадження, є день, коли було розпочато розслідування, з якого виділено окремі матеріали, а у провадженні, в якому об'єднано матеріали кількох досудових розслідувань, – день початку розслідування того провадження, яке розпочалося раніше.

Законодавець Законом № 2147-VIII доповнив указану статтю ч. 7, а до цього часу відповідного положення кримінальний процесуальний закон не містив.

Однак можливість об'єднання кримінальних проваджень була й до внесення зазначених змін. А це означає, що існував напрацьований практикою підхід щодо визначення дати початку досудового розслідування в об'єднаних чи виділених провадженнях і раніше, а законодавець лише унормував і законодавчо закріпив алгоритм визначення початку перебігу такого строку.

Таким чином, положення КПК, які стосуються продовження строків досудового розслідування, у тому числі в частині компетентного суб'єкта для ухвалення такого рішення, безпосередньо пов'язані з тим, коли почався перебіг строку досудового розслідування.

Якщо йдеться про об'єднання матеріалів кількох досудових розслідувань, таким днем є день початку розслідування того провадження, яке розпочалося раніше; якщо йдеться про початок досудового розслідування у провадженні, виділеному в окреме провадження, то таким днем є день, коли було розпочато розслідування, з якого виділено окремі матеріали.

Оскільки у провадженнях, які були внесені до ЄРДР до 16.03.2018, до компетенції прокурора відповідного рівня належало продовження строків досудового розслідування, то колегія суддів вважає, що таке повноваження в цього суб'єкта залишилося й у тих провадженнях, які були об'єднані або виділені з інших, в яких початок строку досудового розслідування розпочався до зазначеної дати, тобто до 16.03.2018.

Висновок:

У кримінальних провадженнях, внесених до ЄРДР до 16.03.2018, а також у тих провадженнях, що були об'єднані або виділені з інших, у яких початок строку досудового розслідування мав місце до вказаної дати, продовження строків досудового розслідування належить до компетенції прокурора відповідного рівня.

Якщо строк досудового розслідування в таких провадженнях було продовжено слідчим суддею, то таке продовження відповідає гарантіям, визначеним кримінальним процесуальним законом, оскільки судовий контроль на етапі досудового розслідування є підвищеною гарантією контролю за дотриманням прав і свобод учасників кримінального провадження.

Постанова ОП ККС ВС від 07.10.2024 у справі № 755/6898/21 (провадження № 51-4645кмо23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122302600>

3. Кримінальне провадження було передано на розгляд ОП ККС у зв'язку з необхідністю формування єдиного правозастосовного підходу щодо можливості апеляційного оскарження ухвал слідчих суддів, постановлених в порядку статей 28, 114 КПК

За обставинами справи слідчий суддя встановив слідчому та прокурору один місяць для проведення процесуальних дій, необхідних і достатніх для закінчення досудового розслідування кримінального провадження за ознаками кримінальних правопорушень, передбачених ч. 2 ст. 209, ч. 2 ст. 212, ч. 2 ст. 364, ч. 2 ст. 366 КК.

Апеляційний суд закрити апеляційне провадження за апеляційною скаргою прокурора на цю ухвалу у зв'язку з тим, що апеляційна скарга подана на судові рішення, яке не підлягає оскарженню в апеляційному порядку.

У касаційній скарзі прокурор стверджував, що слідчий суддя поза межами своїх повноважень постановив ухвалу, якою у мотивувальній частині фактично зобов'язав слідчого та прокурора закінчити досудове розслідування, що не врахував апеляційний суд, коли закривав апеляційне провадження за апеляційною скаргою сторони обвинувачення.

ОП ККС дійшла таких висновків:

Кримінальний процесуальний закон передбачає можливість встановлення певного процесуального строку в межах граничного строку. У цьому провадженні йдеться про встановлення строку в межах строку досудового розслідування, в якому нікому не було повідомлено про підозру.

Станом на момент ухвалення рішення слідчим суддею у межах цього провадження, тобто станом на 31.05.2023, відповідно до ч. 8 ст. 615 КПК у кримінальних провадженнях, в яких з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР та на дату введення воєнного стану жодній особі не було повідомлено про підозру, строк від дати введення воєнного стану до дати його припинення чи скасування не включається до загальних строків, передбачених ч. 2 ст. 219 цього Кодексу.

Тобто відповідно до вищезазначених положень строки у кримінальних провадженнях, в яких не було нікому повідомлено про підозру, не спливали.

Таким чином, слідчий суддя фактично встановив строк щодо періоду, який не мав граничних меж відповідно до КПК.

Окрім цього, кримінальний процесуальний закон містить положення про порядок продовження строку досудового розслідування слідчим суддею (ст. 295-1 КПК). Тобто законодавець передбачив механізм поетапного продовження такого строку в межах визначеного граничного строку досудового розслідування. За відсутності підстав для продовження відповідного строку слідчий суддя може відмовити у задоволенні відповідного клопотання сторони обвинувачення, або слідчий суддя може продовжити такий строк на менший період, ніж просить сторона обвинувачення.

Слідчий суддя може встановлювати строк в межах граничного для вчинення конкретних дій сторонами провадження, якщо є підстави вважати, що такі дії не здійснюються, здійснюються із невиправданою затримкою тощо.

ОП ККС у постанові від 31.05.2021 у справі № 646/3986/19 визначила, що підлягають оскарженню рішення слідчого судді, якими вирішується доля досудового розслідування чи кримінального провадження в цілому.

Ухвалюючи рішення про встановлення слідчому чи прокурору строку для проведення процесуальних дій, необхідних для закінчення досудового розслідування, слідчий суддя фактично скоротив строк такого досудового розслідування. Таке рішення вочевидь впливає на долю досудового розслідування і кримінального провадження загалом.

З огляду на вказане, ОП ККС прийшла до висновку, що ухвала слідчого судді, якою встановлено строк для проведення процесуальних дій, необхідних для закінчення досудового розслідування, має важливе значення як для етапу досудового розслідування, його якісного проведення та обрахунку самого строку такого розслідування, так і на кримінальне провадження та його рух загалом.

Як наслідок, така ухвала слідчого судді підлягає апеляційному оскарженню.

Висновок:

Ухвала слідчого судді про встановлення строку для вчинення дій, необхідних для закінчення досудового розслідування, підлягає апеляційному оскарженню.

Постанова ОП ККС ВС від 16.09.2024 у справі № 761/26342/22 (провадження № 51-7561кмо23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121847380>

4. Кримінальне провадження було передано на розгляд ОП ККС у зв'язку з необхідністю формування єдиного правозастосовного підходу стосовно

можливості касаційного оскарження ухвали суду апеляційної інстанції, якою поновлено строк на апеляційне оскарження рішення місцевого суду

За обставинами справи місцевий суд ухвалою кримінальне провадження за обвинуваченням двох осіб у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 368 КК, закрити на підставі п. 2 ч. 2 ст. 284 КПК у зв'язку з відмовою прокурора від підтримання державного обвинувачення.

Апеляційний суд задовольнив клопотання прокурора та поновив строк на апеляційне оскарження указаної ухвали місцевого суду.

У касаційній скарзі захисник заперечував законність рішення суду апеляційної інстанції.

ОП ККС дійшла таких висновків:

Питання поновлення строку на апеляційне оскарження судового рішення суду першої інстанції регламентовано п. 4 ч. 3 ст. 399 КПК, згідно з яким апеляційна скарга повертається, якщо вона подана після закінчення строку апеляційного оскарження і особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку або суд апеляційної інстанції за заявою особи не знайде підстав для його поновлення.

Ухвала про повернення апеляційної скарги може бути оскаржена в касаційному порядку (ч. 6 ст. 399 КПК).

Тобто процесуальним наслідком пропуску строку на апеляційне оскарження є повернення апеляційної скарги і відповідна ухвала може бути оскаржена до касаційного суду, про що є безпосередня вказівка у КПК. Це зумовлено тим, що ухвала про повернення апеляційної скарги перешкоджає подальшому кримінальному провадженню, оскільки фактично припиняє подальший апеляційний судовий розгляд за апеляційною скаргою певної особи.

Натомість встановлення апеляційним судом поважності причин пропуску такого строку слугує підставою для поновлення строку на апеляційне оскарження, і, як наслідок, відкриття апеляційного провадження за апеляційною скаргою та продовження ходу судового розгляду загалом.

Відтак процесуальні наслідки вирішення питання про поновлення строку на апеляційне оскарження є різними: (1) постановлення ухвали про повернення апеляційної скарги, яка фактично перешкоджає розгляду такої скарги на судові рішення місцевого суду для певного учасника кримінального провадження; (2) постановлення ухвали про поновлення строку на апеляційне оскарження та відкриття апеляційного провадження за відповідною апеляційною скаргою.

Стаття 424 КПК встановлює касаційні фільтри під час вирішення питання про можливість чи неможливість касаційного оскарження судових рішень.

Коло судових рішень апеляційного суду, які можуть бути переглянуті у касаційному порядку, чітко визначене законодавцем у ст. 424 КПК.

Щодо тих ухвал, які не можуть оскаржуватися у порядку касаційної процедури, законодавець передбачив норму про те, що заперечення проти інших ухвал можуть бути включені до касаційної скарги на судові рішення, ухвалені за наслідками апеляційного провадження (ч. 2 ст. 424 КПК).

Ухвала суду апеляційної інстанції, якою поновлено строк на апеляційне оскарження, не перешкоджає подальшому кримінальному провадженню, оскільки після поновлення строку на апеляційне оскарження апеляційний суд відкриває апеляційне провадження та здійснює апеляційний розгляд апеляційної скарги. Тобто триває стадія апеляційного перегляду, наслідком якої буде постановлення судового рішення, яке вже підлягатиме касаційному оскарженню у суді касаційної інстанції.

Відтак ухвала суду апеляційної інстанції, якою поновлено строк на апеляційне оскарження, не підлягає окремому оскарженню в касаційному порядку.

Висновок:

- (1) ухвала суду апеляційної інстанції, якою поновлено строк на апеляційне оскарження, не підлягає окремому оскарженню в касаційному порядку;
- (2) якщо після відкриття касаційного провадження буде встановлено, що касаційний розгляд здійснюється за касаційною скаргою на судові рішення, яке не підлягає касаційному оскарженню, суд касаційної інстанції має постановити ухвалу про закриття касаційного провадження.

Постанова ОП ККС ВС від 02.12.2024 у справі № 638/8600/16-к (провадження № 51-3838кмо22) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123602961>

РОЗДІЛ II. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

1. Штраф (ст. 53 КК)

Апеляційний суд змінив вирок місцевого суду у частині призначеного покарання і постановив уважати особу засудженою, крім іншого, за ч. 2 ст. 369-2 КК до покарання у виді штрафу в розмірі 3 000 НМДГ, що становить 51 000 грн.

У касаційній скарзі прокурор, зокрема, вказав, що суд апеляційної інстанції не перевірів доводи апеляційної скарги сторони обвинувачення про те, що суд першої інстанції призначив особі за ч. 2 ст. 369-2 КК основне покарання у виді штрафу в розмірі 51 000 грн, тобто меншому за розмір отриманої неправомірної вигоди, що суперечить приписам ч. 2 ст. 53 КК.

Верховний Суд погодився з позицією сторони обвинувачення і зазначив, що положенням ч. 2 ст. 53 КК визначено, що за вчинення кримінального правопорушення, за яке передбачене основне

покарання у виді штрафу понад 3 000 НМДГ, розмір штрафу, що призначається судом, не може бути меншим за розмір майнової шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, або отриманого внаслідок вчинення кримінального правопорушення доходу, незалежно від граничного розміру штрафу, передбаченого санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини цього Кодексу.

Суд апеляційної інстанції погодився з вироком суду в частині призначеного особі за ч. 2 ст. 369-2 КК покарання у виді штрафу в розмірі 3 000 НМДГ, що становить 51 000 грн, однак залишив поза увагою те, що розмір фактично отриманої особою неправомірної вигоди становив 5 000 доларів США (що за курсом Національного банку України станом на 27.07.2023 становило 182 850 грн), що суперечить положенням ч. 2 ст. 53 КК.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 12.11.2024 у справі № 607/18731/23 (провадження № 51-2725км24)
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/123193846>

2. Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК)

Службова особа приватного підприємства обвинувачувалася у тому, що після виконання робіт по договору з університетом включила в акти виконаних робіт вартість змонтованого устаткування на суму 409 838,83 грн, хоча підприємство придбало його за 289 182,84 грн, і, таким чином, заволоділа шляхом зловживання своїм службовим становищем коштами університету в сумі 120 655,99 грн. У касаційній скарзі прокурор не погоджувався з виправдувальним вироком, підтвердженням апеляційною інстанцією.

Верховний Суд нагадав, що обов'язковою складовою злочину, передбаченого ч. 2 ст. 191 КК, є наявність в обвинуваченої особи спеціальних повноважень щодо розпорядження відповідним майном. У випадку обвинувачення в заволодінні чужим майном шляхом зловживання службовим становищем має бути доведено, що обвинувачений мав право оперативного управління цим майном або мав владні повноваження, які давали можливість впливати на осіб, яким це майно ввірене чи у віданні яких перебуває.

Для доведення винуватості в інкримінованому злочині сторона обвинувачення повинна була довести, що обвинувачений з огляду на службове становище мав можливості впливати на управління майном університету і використав ці можливості для обернення його на свою користь.

Однак, як було встановлено в ході судового розгляду, хоча обвинувачений і був службовою особою, його службові повноваження обмежувалися лише управлінням майном, яке перебувало у володінні приватного підприємства.

У цьому випадку сторона обвинувачення не довела обов'язкового елемента злочину, передбаченого ст. 191 КК, що є достатньою підставою для виправдання особи за пред'явленим їй обвинуваченням.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 16.04.2024 у справі № 404/6810/20 (провадження № 51-4201км23)
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/118558646>

Місцевий суд засудив старшого касира торговельного залу супермаркету за ч. 4 ст. 191 КК за те, що вона як матеріально відповідальна особа, в умовах воєнного стану, зловжила своїм службовим становищем, використала службові повноваження зі здійснення контролю за проведенням касових операцій, здійснила повернення коштів за товари, які були продані клієнтам цього супермаркету та на час здійснення обвинуваченою вказаних дій не перебували в наявності супермаркету, в результаті чого привласнила ці кошти, якими розпорядилася на власний розсуд і заподіяла супермаркету матеріальну шкоду на загальну суму 3 841,90 грн.

Апеляційний суд змінив цей вирок, виключив із формулювання обвинувачення, визнаного судом доведеним, висновки місцевого суду про вчинення особою привласнення чужого майна шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем.

У касаційній скарзі прокурор стверджував про неправильну кваліфікацію дій, оскільки засуджена була службовою особою, наділеною організаційно-розпорядчими функціями.

Верховний Суд не погодився з позицією прокурора про те, що старший касир при поверненні коштів за куплений товар виконувала організаційно-розпорядчі функції.

В розумінні вимог кримінального закону організаційно-розпорядчими є обов'язки зі здійснення керівництва галуззю промисловості, трудовим колективом, ділянкою роботи, виробничою діяльністю окремих працівників на підприємствах, в установах чи організаціях.

Старший касир могла здійснювати певні організаційно-розпорядчі функції, які визначені посадовою інструкцією старшого касира. Проте у ході вчинення інкримінованих дій засуджена свої організаційно-розпорядчі функції не використовувала, адже повернення коштів за товари, фактично продані клієнтам, здійснювала самотійно, вказівок підлеглим касирам не давала.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 30.01.2024 у справі № 753/10540/22 (провадження № 51-4410км23)
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/116732002>

Органом досудового розслідування генеральний директор ТОВ, крім іншого, обвинувачувався в тому, що він самовільно, всупереч статуту ТОВ, без згоди загальних зборів учасників призначив свою дружину на посаду економіста, проте вона на роботу не виходила, своїх функціональних обов'язків не виконувала, а у період з 01.02.2011 до 26.11.2011 її заробітну плату отримував генеральний директор. Внаслідок цього ТОВ заподіяні матеріальні збитки на загальну суму 173 237,28 грн, що у 250 і більше разів перевищує НМДГ. Крім того він самовільно у період 2009–2011 років здійснював нарахування собі заробітної плати в розмірі, який перевищував посадовий оклад, та заволодів грошовими коштами ТОВ на загальну суму 3 563 389 грн, що у 600 і більше разів перевищує НМДГ.

Місцевий суд визнав генерального директора ТОВ невинуватим і виправдав за ч. 4 ст. 191, ч. 5 ст. 191 КК, оскільки не доведено, що в діях обвинуваченого є склади цих кримінальних правопорушень. Апеляційний суд залишив таке рішення суду першої інстанції без змін.

Прокурор у касаційній скарзі заперечив законність рішення суду апеляційної інстанції.

Верховний Суд у своїх рішеннях неодноразово наголошував на тому, що обов'язковою складовою злочину, передбаченого ст. 191 КК, є наявність в обвинуваченої особи спеціальних повноважень щодо розпорядження відповідним майном. У випадку обвинувачення за цим положенням закону має бути доведено, що обвинувачений мав такі повноваження або мав владні повноваження, які давали можливість впливати на осіб, яким це майно ввірене чи у віданні яких перебуває.

На спростування доводів прокурора про завищення генеральним директором ТОВ своєї заробітної плати суд вказав, що зборами учасників, протокол яких був завірений, генеральному директору ТОВ встановлено вищий посадовий оклад.

Дружину генерального директора ТОВ призначено на посаду економіста, що зафіксовано протоколом зборів учасників, який затверджено в установленому порядку. Тобто дружину генерального директора прийнято на посаду в законний спосіб і вона справді виконувала свої функціональні обов'язки та постійно перебувала на робочому місці.

У цій справі сторона обвинувачення не тільки не довела, але й не намагалася довести, що виправданий з огляду на службове становище

мав можливості впливати на управління коштами ТОВ і використав ці можливості для обернення майна на свою користь. Обвинувачення помилково вважало, що оскільки обвинувачений був генеральним директором ТОВ, цього достатньо для обвинувачення його у зловживанні службовим становищем під час заволодіння коштами цього товариства. Однак його службові повноваження обмежувалися підзвітністю зборам учасників ТОВ і не передбачали можливості одноособового розпорядження майном підприємства.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 19.09.2024 у справі № 761/27823/14-к (провадження № 51-118км24)
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/122000050>

Власника приватного підприємства засуджено за ч. 1 ст. 366, ч. 3 ст. 191 КК за те, що він умисно склав та надав сільській раді акти приймання виконаних будівельних робіт і довідки про вартість виконаних будівельних робіт та витрат, у яких зазначив неправдиві відомості про те, що ремонтні роботи на загальну суму 394 000 грн виконані в повному обсязі, хоча обсяги та вартість фактично виконаних будівельних робіт не відповідали тим, що наведені в документах на загальну суму 191 951,70 грн. Ці кошти були перераховані сільською радою власнику ПП, який заволодів ними шляхом зловживання службовим становищем за попередньою змовою з особою, кримінальне провадження щодо якої закрито на підставі п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК у зв'язку зі смертю.

У касаційній скарзі захисник стверджував про те, що дії власника приватного підприємства неправильно кваліфіковані за ст. 191 КК, оскільки він заволодів коштами бюджету сільської ради, а не приватного підприємства, і такі дії не суперечать інтересам юридичної особи приватного права.

Верховний Суд не погодився з позицією сторони захисту й зазначив, що, з об'єктивної сторони, ст. 191 КК передбачає три різні форми вчинення злочину – привласнення, розтрату або заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем. Вони характеризуються умисним, протиправним і безоплатним оберненням чужого майна на свою користь чи на користь іншої особи.

Зловживання службовим становищем як спосіб заволодіння чужим майном означає, що особа порушує свої повноваження і використовує організаційно-розпорядчі або адміністративно-господарські функції всупереч інтересам служби для незаконного безоплатного обернення чужого майна на свою користь або на користь інших осіб; незаконно дає вказівку матеріально відповідальній підлеглий особі про видачу майна; отримує майно за фіктивними документами тощо.

Відповідно до ч. 3 ст. 18 та примітки 1 до ст. 364 КК службовими особами є, серед іншого, особи, які на підприємствах, в установах чи організаціях постійно чи тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі обов'язки за спеціальними повноваженнями.

За обставин цієї справи власник приватного підприємства був службовою особою юридичної особи приватного права в розумінні вимог КК, який наділений організаційно-розпорядчими та адміністративно-господарськими функціями, на підставі складених ним актів за проведені ремонтні роботи, які не відповідають обсягу та вартості фактично виконаних будівельних робіт на об'єкті, заволодів чужим майном шляхом зловживання своїм службовим становищем.

Суд першої інстанції проаналізував пункти 1.3, 6.6 Статуту приватного підприємства і дійшов висновку про те, що власник приватного підприємства був службовою особою юридичної особи приватного права, тобто обіймав посаду, пов'язану з виконанням організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій, із чим погодився й Верховний Суд.

Отже, суд першої інстанції на підставі вказаних доказів установив сукупність усіх передбачених законом ознак складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 191 КК, та, ухвалюючи вирок, дійшов обґрунтованого висновку про те, що власник приватного підприємства вчинив інкриміноване йому суспільно небезпечне діяння.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 10.10.2024 у справі № 748/1359/19 (провадження № 51-1314км24)
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/122384635>

Інспектор взводу патрульної поліції засуджений за те, що він зловжив службовим становищем, налив в каністру бензин, за який розрахувався паливною смарткарткою АЗС, що належала Департаменту патрульної поліції і була призначена для заправки службового автомобіля, і в такий спосіб заволодів майном Департаменту, що перебувало в його віданні на суму 258 грн, а у подальшому повторно заволодів 250 л бензину на суму 6 450 грн.

У касаційній скарзі захисник стверджував, що за обставин, викладених в обвинувальному акті, дії його підзахисного від самого початку охоплювалися єдиним умислом, спрямованим на заволодіння бензином, який було реалізовано одним і тим самим способом, що з урахуванням правил ч. 2 ст. 32 КК виключало повторність вчинення кримінальних правопорушень і не давало підстав для кваліфікації дій обвинуваченого за ч. 3 ст. 191 КК.

Верховний Суд не погодився з позицією сторони захисту та зазначив, що, оскільки інспектор патрульної поліції використав паливну смарткартку АЗС і заволодів спочатку 10 л бензину, вартістю 258 грн, і повторно 250 л бензину на суму 6 450 грн, його дії отримали правильну кваліфікацію за частинами 2 і 3 ст. 191 КК.

Доводи адвоката про те, що його підзахисний вчинив продовжуваний злочин з огляду на те, що він виконав низку тотожних діянь, які мали загальну мету й охоплювалися єдиним умислом, є хибними.

Під продовжуваним злочином слід розглядати неодноразове незаконне вилучення чужого майна чи заволодіння ним, що складається з тотожних діянь, які мають загальну мету та із самого початку охоплюються єдиним злочинним наміром на заволодіння конкретним майном.

Водночас матеріали кримінального провадження не містять даних про те, що єдиним злочинним наміром і метою інспектора, які сформувалися до початку злочинних дій, було заволодіння паливно-мастильними матеріалами на суму 6 708 грн, а саме 260 л бензину, що належали Департаменту патрульної поліції і були йому ввірені. Суди попередніх інстанцій установили, що кожен епізод мав самостійну мету і спосіб її реалізації. Тому висновки суду про вчинення інспектором поліції не продовжуваного злочину, а сукупності злочинів є правильними.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 05.12.2024 у справі № 464/3224/21 (провадження № 51-992км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123678737>

Працівника прокуратури ВАКС засудив за ч. 3 ст. 191, ч. 4 ст. 191, ч. 5 ст. 191 КК за те, що він у ході розслідувань кримінальних правопорушень зловжив службовим становищем і під час проведення обшуку відшукав та вилучив, зокрема, грошові кошти в розмірі 9025 доларів США, 54 878 грн та 192 660 грн, які привласнив. У такий же спосіб він повторно заволодів грошовими коштами в сумі 8 600 грн, відеореєстратором з накопичувачем на жорстких магнітних дисках, вартістю 1392,50 грн. Також розтратив майно, вартістю 813 887,44 грн, вилучене за результатами проведення слідчих дій у кримінальному провадженні щодо незаконного зайняття гральним бізнесом.

АП ВАКС змінила вирок та на підставі п. 3 ч. 1 ст. 284 КПК кримінальне провадження у частині засудження працівника прокуратури за ч. 3 ст. 191 КК (за епізодом заволодіння ним накопичувачем на жорстких магнітних дисках) скасувала, а кримінальне провадження у цій частині закрила.

У касаційних скаргах сторона захисту заперечувала законність засудження працівника прокуратури за ст. 191 КК, оскільки в його діях вбачається

недбале ставлення до виконання службових обов'язків, унаслідок чого сталася розтрата майна.

Верховний Суд погодився з рішенням судів першої та апеляційної інстанцій і вказав, що засуджений обвинувачувався у привласненні шляхом зловживання службовим становищем – такий спосіб вчинення злочину полягає в невиконанні діяння, яке особа може та повинна виконати за своїм службовим становищем. Тому невиконання обов'язку, вимоги про повернення вже свідчить про закінчення привласнення.

Так, згідно з висновком службового розслідування замість вжиття відповідних заходів для притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності, збирання належних і допустимих доказів досудове розслідування звелось лише до хаотичних обшуків, вилучення майна і грошових коштів. Свідок, який був старшим групи прокурорів у провадженні, у ході розслідування якого відбулося заволодіння майном і яке було передано до іншої прокуратури, підтвердив, що матеріали провадження не мали жодної судової перспективи (під час досудового розслідування особи були допитані формально; не було встановлено, хто був причетний до злочинної діяльності; були відсутні речові докази, які можна було б направити на експертизу).

Збагачення за рахунок матеріальних цінностей, здобутих у ході розслідування провадження, підтверджується іншими епізодами злочинної діяльності, зокрема продажем раніше вилученого грального обладнання. Наведене свідчить про наявність у діях обвинуваченого саме корисливого мотиву, а не ознак службової недбалості.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 18.04.2024 у справі № 758/6794/18 (провадження № 51-5567км19)
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/118592551>

3. Зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК)

ВАКС, з яким погодилася АП ВАКС, засудив голову Державіаслужби за ч. 2 ст. 364 КК за те, що він з метою надати авіаперевізнику МАУ перевагу в здійсненні рейсів за маршрутом «Київ–Тегеран–Київ» не виконав наказ Міністерства інфраструктури України від 25.07.2014 № 343, яким іншому авіаперевізнику, UMAIR, надано право на два регулярних рейси за цим маршрутом, і не задовольнив заявку UMAIR на додатковий рейс за цим маршрутом, чим завдав UMAIR шкоду на суму 250 954 грн.

Захист вважав помилковими висновки судів першої та апеляційної інстанцій про наявність в діях голови Державіаслужби зловживання повноваженнями.

Не погоджуючись із рішенням судів нижчих інстанцій, Верховний Суд вказав на те, що як повноваження Міністерства, передбачені п. 6 ч. 2 ст. 18 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади», видавати обов'язкові для виконання накази, так і зустрічний обов'язок голови Державіаслужби їх виконувати обмежуються лише наказами, видання яких перебуває в межах повноважень Міністерства. Таким чином, Верховний Суд не погодився з тим, що виконання наказу № 343 входило до сфери службових обов'язків засудженого.

Щодо посилання судів на нагальну необхідність видання наказу № 343 Верховний Суд зазначив, що Міністерство перебрало на себе повноваження Державіаслужби, затвердивши 23.04.2013 наказом № 245 Порядок надання та анулювання прав на експлуатацію повітряних ліній, і надалі на його підставі надаючи авіаперевізникам права на експлуатацію повітряних ліній. Суди пояснювали нагальність ситуації тим, що Державіаслужба довгий час не затверджувала відповідні правила. Однак вони не пояснили, що заважало Міністерству як до 23.04.2013, так і після цієї дати використати надані йому повноваження з координації діяльності Державіаслужби, аби такі правила були затверджені належним суб'єктом і Державіаслужба виконувала свої передбачені законом повноваження.

Верховний Суд не вважає ту обставину, що на час невиконання засудженим наказу Міністерства № 343, порядок, затверджений наказом Міністерства № 245, ще не був визнаний нечинним судом, підставою для притягнення до кримінальної відповідальності в час, коли він уже визнаний нечинним через перевищення Міністерством своїх повноважень.

Тож відмова засудженого виконати наказ Міністерства, виданий поза межами повноважень останнього, відповідала законодавству, що діяло на час подій, і не може розглядатися як дія чи бездіяльність «в порушення законодавства» і «всупереч інтересам служби».

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 08.07.2024 у справі № 761/32259/16-к (провадження № 51-7781км23)
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/120342069>

АП ВАКС скасувала вирок суду першої інстанції і на підставі п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК закрила кримінальне провадження за обвинуваченням кількох службових осіб у зловживанні або пособництві зловживанню службовим становищем, передбаченим ч. 2 ст. 364 КК.

За версією обвинувачення службові особи ДП «Електроважмаш» за пособництва інших осіб продали компанії «Ksanko» устаткування для капітального ремонту гідроагрегату Круоніської ГАЕС за 600 344 євро, яка

згодом продала його компанії «EER» за 1 220 000 євро, хоча могла самостійно продати його компанії «EER» за таку ціну.

Прокурор вважав, що для визначення розміру шкоди було достатньо арифметичних розрахунків, які не вимагають експертних знань.

Верховний Суд не погодився з позицією сторони обвинувачення та вказав, що в разі, якщо реальна ринкова вартість обладнання визначена, то встановлення різниці між нею і вартістю, за яку обладнання було продано, потребує лише арифметичних розрахунків. Однак у цій справі питання полягало не в обрахунку цієї різниці, а у встановленні реальної ринкової вартості обладнання, що не може бути здійснене без експертних знань.

Експерти, які проводили дослідження цього питання за ухвалою апеляційного суду, не змогли визначити ринкову вартість обладнання. За неможливості визначити її експертним шляхом і відсутності інших відомостей, на підставі яких можна визначити таку вартість, висновок суду апеляційної інстанції про недоведеність завданої шкоди як складової злочину, передбаченого ст. 364 КК, є правильним.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 01.10.2024 у справі № 991/6712/20 (провадження № 51-617км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122153737>

4. Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 364-1 КК)

Директор ТОВ «Бориспільміськбуд» обвинувачувався за ч. 2 ст. 364-1 КК у зловживанні службовим становищем, пов'язаним із відмовою по завершенню будівництва житлово-офісного комплексу передати 23 інвесторам майнові права на квартири без додаткових платежів, не передбачених договорами. Цим самим директор ТОВ «Бориспільміськбуд» порушив вимоги законодавства щодо неприпустимості протиправного позбавлення права власності, одержав неправомірну вигоду для ТОВ «Бориспільміськбуд» у супереч його інтересам на загальну суму 6 158 686 грн, що становить тяжкі наслідки.

Суди першої та апеляційної інстанцій встановили, що директор ТОВ діяв у межах службових повноважень, виконував рішення загальних зборів учасників ТОВ, які не наділяли директора повноваженнями передати потерпілим майнові права на інвестовані квартири без здійснення доплат, а правомірність згаданих рішень загальних зборів судом не перевірялася, оскільки це виходило за межі висунутого звинувачення. Тому суди попередніх інстанцій дійшли висновку про недоведеність спеціальної мети у діях директора ТОВ – отримання неправомірної вигоди.

Верховний Суд погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій і вказав, що об'єктивну сторону злочину, передбаченого ст. 364-1 КК, становить зловживання службовою особою юридичної особи приватного права своїми повноваженнями. Таким зловживанням є використання суб'єктом злочину конкретних своїх повноважень, визначених у статуті чи інших документах, у супереч інтересам юридичної особи. Вчинення діяння всупереч інтересам юридичної особи означає, що воно є протиправним і суперечить цілям та завданням, заради яких створено господарське товариство чи підприємство, а його службова особа наділена відповідними повноваженнями. Отже, скоюючи зазначений злочин, винний діє на шкоду юридичній особі приватного права, ігноруючи її законні інтереси.

Суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ч. 2 ст. 364-1 КК, характеризується виною у формі прямого умислу. Вказаний злочин є корупційним кримінальним правопорушенням, а обов'язковою ознакою його суб'єктивної сторони є спеціальна мета – одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб.

Відповідно до примітки до ст. 364-1 КК неправомірною вигодою є грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав (примітка до ст. 364-1 КК).

За змістом протоколів загальних зборів учасників у сукупності і взаємозв'язку з показаннями свідків – співзасновника товариства і головного бухгалтера, пропонуючи укласти й укладаючи договори про врегулювання майнових відносин, виправданий діяв у межах своїх повноважень, визначених у статтях 9, 10 Статуту очолюваного ним підприємства.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 25.04.2024 у справі № 359/7790/20 (провадження № 51-7838км23)
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/118788420>

5. Декларування недостовірної інформації (ст. 366-2 КК)

Депутата районної ради суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили за ч. 1 ст. 366-2 КК, за те, що він умисно з метою приховання дійсної інформації щодо отриманих доходів, при заповненні щорічної декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, вніс до неї завідомо недостовірні відомості, які відрізняються від достовірних на загальну суму 1 548 483,54 грн, що перевищує 500 прожиткових мінімумів для працездатних осіб.

У касаційній скарзі депутат стверджував, що в його діях відсутній склад правопорушення, передбаченого ч.1 ст. 366-2 КК, оскільки він не приховував інформацію про доходи і діяв без прямого умислу.

Верховний Суд не погодився з позицією засудженого та вказав, що об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК, є встановлений законом порядок декларування, який покликаний забезпечити доброчесність осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і зрештою – правильну діяльність державних органів та органів місцевого самоврядування.

Суспільна небезпечність кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК, полягає в тому, що суб'єкт умисно порушує передбачений спеціальними законами порядок декларування. Основною ціллю декларування доходів є ефективне запобігання корупції через прозорість майнового стану осіб, уповноважених на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування.

Порядок декларування, що є безпосереднім об'єктом правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК, визначений Законом «Про запобігання корупції».

Обов'язковою умовою для кваліфікації діяння за ч. 1 ст. 366-2 КК є встановлення факту внесення суб'єктом декларування до декларації, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», відомостей, а також факту того, що такі відомості є завідомо недостовірними для суб'єкта декларування, яке вчинене з прямим умислом.

Електронне декларування є складовою комплексної системи боротьби з корупцією. Його запровадження обумовлено необхідністю створення системи об'єктивного фінансового контролю за майновим станом публічних службовців, проведення стосовно них моніторингу способу їх життя з метою перевірки відповідності рівня життя задекларованим майну та доходам. Внесення завідомо недостовірних відомостей до електронної декларації суб'єктами декларування перешкоджає здійсненню фінансового контролю за їх майновим станом контролюючими органами та шкодить ефективній протидії корупції. За таких обставин, зважаючи на негативні наслідки, які в собі несе декларування недостовірної інформації, законодавцем встановлено кримінальну протиправність такого діяння, яка є юридичним вираженням його суспільної небезпеки.

Суд першої інстанції проаналізував досліджені в судовому засіданні докази та дійшов правильного висновку про те, що депутат районної ради умисно вніс до щорічної декларації недостовірні відомості з метою

приховання дійсної інформації щодо отриманих доходів, зважив на те, що: він має певну кількість об'єктів декларування, частину з яких задекларував, а деякі залишились незадекларованими; був письмово ознайомлений із вимогами антикорупційного законодавства; відомості, вказані в декларації, відрізняються від достовірних на суму, що перевищує 500 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, та свідчать про те, що особа не могла не усвідомлювати внесення неправдивих відомостей та що це не є опискою чи помилкою в підрахунку; сплата податків з отриманого доходу не звільняє від відповідальності за недекларування майна, від оренди якого отримано цей дохід; недостатність практичних навичок роботи на комп'ютері не виправдовує внесення до декларації недостовірних відомостей, зокрема вибіркове зазначення об'єктів декларування.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 12.03.2024 у справі № 676/4489/22 (провадження № 51-4939км23)
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/117849546>

6. Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК)

Т. в. о. директора підприємства було визнано винуватим у тому, що він за пособництвом свого брата погрожував потерпілому звільненням із займаної посади, висунув йому вимогу про передачу грошових коштів у розмірі 375 000 грн та вчинив дії на створення умов, за яких останній повинен був сприймати можливість звільнення як реальну. Також Т. в. о. директора видав наказ про притягнення потерпілого до дисциплінарної відповідальності та ініціював засідання профспілки для надання згоди на звільнення останнього з посади, хоча усвідомлював, що не має права одноособово приймати рішення про таке звільнення. На виконання вказаної вимоги потерпілий передав братові Т. в. о. директора грошові кошти за його не звільнення з займаної посади.

За ці дії Т. в. о. директора засуджено за ч. 3 ст. 190 КК, а його брата – за ч. 5 ст. 27 – ч. 3 ст. 190 КК.

У касаційній скарзі прокурор зазначав, що у діях засуджених вбачається склад кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 368 КК, а не ч. 3 ст. 190 КК, оскільки Т. в. о. директора був наділений службовими повноваженнями щодо звільнення особи з посади.

Верховний Суд погодився з позицією сторони обвинувачення та вказав, що при шахрайстві обман є способом заволодіння майном потерпілого, при якому останній не усвідомлює, що його обманюють і передає своє майно винній особі добровільно, тоді як при вимаганні неправомірної вигоди особа спеціально створює для потерпілого умови, за яких він

вимушений дати хабар з метою запобігти настанню шкідливих наслідків чи порушенню законних інтересів для себе, при цьому останній чітко розуміє і усвідомлює, що така неправомірна вигода надається з метою запобігти шкідливим наслідкам та порушенню законних інтересів для себе.

Як убачається з матеріалів провадження, потерпілий передав кошти не через обман, оскільки він був обізнаний про порядок свого звільнення із займаної посади, і не добровільно, а у зв'язку з погрозами т. в. о. директора звільнити його з посади в разі ненадання цих коштів та створення останнім умов, за яких той повинен був надати йому неправомірну вигоду.

За нормативними приписами щодо заборони на одержання незаконної винагороди, визначення яких міститься у ст. 368 КК, службова особа не вправі одержувати будь-яку незаконну винагороду у зв'язку зі здійсненням своїх службових повноважень. Указане законодавче положення передбачає, що кримінальна відповідальність за порушення цієї заборони настає в тому разі, коли особа, яка дає хабар службовій особі, усвідомлює, що дає його саме такій особі й у зв'язку з можливостями її посади, а особа, яка одержує незаконну винагороду (хабар), розуміє (не може не розуміти) значущість займаної нею посади, її статусність та можливості; враховуються також вагомість цієї посади у сприйнятті хабародавцем, мета, яку переслідує останній, та його переконаність у тому, що цієї мети буде досягнуто завдяки можливостям посади, яку обіймає хабароодержувач.

Поняття «з використанням наданої їй влади чи службового становища» з погляду кваліфікації за ст. 368 КК не обмежується діями (бездіяльністю) в межах службової компетенції і охоплює використання службовою особою можливостей, обумовлених займаною посадою.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 27.08.2024 у справі № 303/3590/20 (провадження № 51-135км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121472493>

За обставинами справи начальник сектору реагування патрульної поліції на службовому автомобілі здійснював патрулювання на території району під час якого зупинив транспортний засіб та в ході спілкування з водієм виявив у нього ознаки алкогольного сп'яніння. Водій продув алкотестер, а згодом через іншого працівника патрульної поліції передав працівнику патрульної поліції, який зупинив автомобіль, неправомірну вигоду у розмірі 5 000 грн за непритягнення його до адміністративної відповідальності за ст. 130 КУпАП.

Начальника сектору реагування патрульної поліції засуджено за ч. 1 ст. 368 КК, а його пособника–працівника патрульної поліції– за ч. 5 ст. 27 – ч. 1 ст. 368 КК.

У касаційній скарзі прокурор зазначав, що висновки судів про те, що начальник сектору реагування патрульної поліції не є службовою особою, яка займає відповідальне становище, є неправильними. Стверджував, що було створено такі умови, за яких свідок вимушений був надати неправомірну вигоду, що вказує на наявність у вчиненому кваліфікуючої ознаки «вимагання».

Щодо наявності кваліфікуючої ознаки «вчинення службовою особою, яка займає відповідальне становище»

Верховний Суд не погодився з позицією сторони обвинувачення та вказав на те, що начальник сектору реагування патрульної поліції вчинив інкриміноване йому діяння під час здійснення патрулювання.

Свідок у суді першої інстанції зазначив, що його автомобіль зупинив раніше незнайомий йому працівник поліції, що вказує на те, що він надав неправомірну вигоду останньому як працівнику патрульної поліції, який під час патрульного чергування здійснив зупинку його автомобіля.

Тож Суд вважав, що сторона обвинувачення безпідставно інкримінувала начальнику сектору реагування патрульної поліції таку кваліфікуючу ознаку ст. 368 КК, як вчинення відповідного кримінально караного діяння службовою особою, яка займає відповідальне становище, оскільки отримання неправомірної вигоди відбулося не в межах повноважень його як начальника сектору реагування патрульної поліції, а в ході здійснюваного ним патрулювання та саме в межах цього поліцейського заходу.

Щодо наявності кваліфікуючої ознаки «вимагання»

Щодо тверджень сторони обвинувачення про те, що кримінальне правопорушення було вчинено із кваліфікуючою ознакою вимагання, Верховний Суд зазначив, що зацікавленість особи у вчиненні щодо неї або ж на її користь певних незаконних дій не може вказувати на вимагання в неї неправомірної вигоди.

Тобто кваліфікуюча ознака вимагання у службових кримінальних правопорушеннях насамперед характеризується тим, що надавач неправомірної вигоди розуміє, що надає її за незаконні рішення, дії чи бездіяльність. У протилежному ж випадку вимагання виключається.

Місцевий суд установив, що свідок погодився надати начальнику сектору реагування патрульної поліції неправомірну вигоду в розмірі 5 000 грн та надалі надав її через пособника, усвідомлюючи, що в такий спосіб він уникає настання для себе негативних наслідків, а саме – складення щодо нього протоколу про адміністративне правопорушення за ст. 130 КУпАП, тобто прагнув обійти встановлену процедуру здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення, задовольняючи в такий спосіб власні незаконні інтереси.

Окрім цього, зі змісту обвинувального акта випливає, що начальнику сектору реагування патрульної поліції було інкриміновано діяння, яке полягало у проханні надати неправомірну вигоду.

З урахуванням цих обставин констатація судами попередніх інстанцій відсутності в діях начальника сектору реагування патрульної поліції такої кваліфікуючої ознаки ст. 368 КК, як «вимагання неправомірної вигоди», є правильною.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 15.10.2024 у справі № 404/8115/20 (провадження № 51-3116км24)
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/122333177>

Завідувача сектору Управління Держпраці, який був головою комісії з проведення спеціального розслідування, було засуджено за те, що він отримав від особи 1 500 доларів США за підписання та видачу позитивного висновку комісії з проведення спеціального розслідування нещасного випадку смерті директора лісомисливського господарства та визнання його таким, що пов'язаний із виробництвом.

Місцевий суд встановив, що обвинувачений знав усіх членів комісії, був головою комісії, доповідачем на її засіданнях, а тому його дії можуть бути кваліфіковані за ст. 368 КК у випадку отримання неправомірної вигоди за прийняття рішень комісією як колегіальним органом.

У касаційних скаргах сторона захисту стверджувала, що у засудженого, як голови комісії по спеціальних розслідуваннях, були відсутні повноваження самостійно приймати рішення, а оскільки прийняття рішення є компетенцією колегіального органу, а тому кваліфікація його дій за ст. 368 КК виключається. Також зазначала про неправильність кваліфікації як вимагання неправомірної вигоди.

Щодо доводів сторони захисту про неправильну кваліфікацію дій засудженого

Верховний Суд вказав, що засуджений був головою колегіального органу, до компетенції якого входило вирішення питання про те,

належить нещасний випадок до такого, який пов'язаний із виробництвом, чи ні.

Суд звернув увагу, що дії особи, яка є членом колегіального органу, можуть кваліфікуватися за ст. 368 КК і в тих випадках, якщо вирішення питання, за яке передавалася неправомірна вигода, ухвалюється цим колегіальним органом спільним рішенням за результатами голосування. До того ж не має значення, яке рішення було ухвалене таким колегіальним органом (таке, яке цікавило надавача неправомірної вигоди, або ж навпаки, тобто позитивне чи негативне), адже кримінальна відповідальність у ст. 368 КК встановлена за конкретні діяння, серед яких є й одержання неправомірної вигоди, без конкретизації успішності досягнення бажаного результату надавачем неправомірної вигоди. Таким чином, члени колегіального органу, які отримують неправомірну вигоду за прийняття рішень, вчинення дій, що входять до компетенції такого органу, є суб'єктами відповідних корупційних правопорушень.

У ході судового розгляду місцевий суд установив, що обвинувачений знав усіх членів комісії, був головою комісії, доповідачем на її засіданнях, а тому його дії можуть бути кваліфіковані за ст. 368 КК у тих випадках, коли він отримував неправомірну вигоду за прийняття рішень комісією як колегіальним органом.

Отже, Суд вважає необґрунтованими твердження сторони захисту про неможливість кваліфікації дій засудженого за відповідною частиною ст. 368 КК через те, що останній не одноособово вирішував питання про визнання нещасного випадку таким, що пов'язаний із виробництвом.

Щодо вимагання неправомірної вигоди

Водночас Верховний Суд погодився з аргументами сторони захисту про те, що дії засудженого неправильно кваліфіковано за ч. 3 ст. 368 КК як вимагання неправомірної вигоди, оскільки останній не вимагав коштів в особи.

Сам факт висловлення ініціативи передання неправомірної вигоди не є достатнім для висновку про існування в діях особи вимагання. Для констатації наявності цієї кваліфікуючої ознаки необхідно встановити, що мали місце погроза вчинення вимагачем дій або бездіяльності з використанням свого становища, наданих повноважень, влади, службового становища стосовно особи, яка надає неправомірну вигоду, або умисне створення умов, за яких особа вимушена надати

неправомірну вигоду з метою запобігання шкідливим наслідкам щодо своїх прав і законних інтересів.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 23.04.2024 у справі № 726/776/17 (провадження № 51-8212км18) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118689047>

Заступник начальника Головного територіального управління юстиції з питань ДВС використав службове становище та надані йому повноваження і можливості та, достовірно знаючи про реєстрацію виконавчого провадження, а також про факт обов'язкового отримання державним виконавцем винагороди за результатами завершення провадження, з метою отримати від останнього неправомірну вигоду для себе у вигляді грошових коштів у розмірі 50 % від загальної суми винагороди виконавця, створив умови, за яких примусив підлеглого йому державного виконавця надати йому неправомірну вигоду в розмірі 35 000 грн.

За ці дії суди попередніх інстанцій засудили заступника начальника за ч. 3 ст. 368 КК.

У касаційній скарзі захисник стверджував, що суди неправильно розтлумачили ст. 368 КК і не проаналізували доводи про вчинення провокації.

Верховний Суд не погодився з позицією сторони захисту та зазначив, що відповідальність за ст. 368 КК настає, якщо одержання неправомірної вигоди було зумовлене виконанням чи невиконанням будь-якої дії в інтересах того, хто надає неправомірну вигоду, або третьої особи. Із цих положень закону випливає, по-перше, що за неправомірну вигоду службова особа, яка займає відповідальне становище, може як діяти активно, тобто вчинити дії, так і утриматись від їх вчинення (бездіяльність). По-друге, як дія, так і бездіяльність, які зумовлені одержанням неправомірної вигоди, виконуються (не виконуються) особою в інтересах того, хто надає неправомірну вигоду, або третіх осіб з використанням наданої їй влади чи службового становища.

Частиною 3 вказаної статті передбачена кримінальна відповідальність за вчинення злочину особою, яка займає відповідальне становище. Службовими особами, які займають відповідальне становище, у статтях 368, 368-5, 369 та 382 цього Кодексу є особи, зазначені в п. 1 примітки до ст. 364 цього Кодексу, посади яких згідно зі ст. 6 Закону України «Про державну службу» належать до категорії «Б», судді, прокурори, слідчі і дізнавачі, а також інші, крім зазначених у п. 3 примітки до цієї статті, керівники і заступники керівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх структурних підрозділів та одиниць.

Суди дійшли обґрунтованого висновку про те, що заступник начальника Головного територіального управління юстиції з питань ДВС винен в одержанні ним як службовою особою, яка займає відповідальне становище, неправомірної вигоди за невчинення в інтересах того, хто надає неправомірну вигоду, будь-якої дії з використанням наданого йому службового становища, поєданого з вимаганням неправомірної вигоди, і його вина доведена поза розумним сумнівом.

Водночас суди встановили, що вчинення стосовно обвинуваченого провокації з боку державного виконавця спростовується активними діями самого обвинуваченого, які полягали у прояві зацікавленості в отриманні державним виконавцем винагороди, неодноразовому телефонуванні йому з різних телефонів та призначенні зустрічі для спілкування з вказаного питання в позаробочий час та не на робочому місці, особистому інформуванні про погодження ним заяви на отримання державним виконавцем винагороди, неоднозначних натяках та твердженнях, що такої винагороди могло б не бути.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 04.06.2024 у справі № 740/1179/19 (провадження № 51-5759км21)
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/119741391>

Начальника відділу матеріально-технічного забезпечення комунального підприємства засуджено за ч. 3 ст. 368 КК за те, що він як службова особа, яка підписує і візує документи, пов'язані з матеріально-технічним постачанням підприємства, створив умови, за яких директор ТОВ не мав іншої можливості укласти договори з комунальним підприємством та отримати за це заробіток, із метою запобігання шкідливим наслідкам щодо своїх прав та законних інтересів, погодився на незаконні умови начальника відділу надати йому неправомірну вигоду у розмірі на загальну суму 72 000,00 грн, яку він отримав.

У касаційній скарзі захисник стверджував, що начальник відділу не є суб'єктом злочину, передбаченого ч. 3 ст. 368 КК, оскільки не має повноважень на виконання організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських обов'язків, а такими повноваженнями наділений директор комунального підприємства, який і підписав договір поставки. Також, на переконання захисника, у діях начальника відділу відсутні ознаки вимагання.

Верховний Суд не погодився з позицією сторони захисту та вказав, що факт того, що договори поставки підписує виключно директор комунального підприємства, не виключає складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 368 КК, в діях начальника відділу, оскільки за встановлених у цьому кримінальному провадженні обставин йому інкриміновано отримання неправомірної вигоди

з використанням його службового становища не за укладення договору поставки, а за сприяння в його укладенні та в подальшій співпраці з комунальним підприємством, надання директору ТОВ переваг перед іншими постачальниками, нестворення йому перешкод, що було обумовлено саме його повноваженнями, зокрема, з пошуку постачальників матеріально-технічних ресурсів і підготовки угод із ними. Розуміючи, що саме від нього залежить пошук постачальника профнастилу і внесення відповідної пропозиції директору підприємства, начальник відділу скористався цим, щоб отримати неправомірну вигоду від директора ТОВ, якому наголосив, що подальша співпраця останнього з комунальним підприємством цілком залежить від нього і можлива лише за умови систематичної сплати йому неправомірної вигоди. Водночас директор ТОВ, з метою запобігання шкідливим наслідкам для своїх прав та інтересів через втрату можливості укласти господарські договори на збут профнастилу і отримати за це дохід, був вимушений погодитися на незаконні умови начальника відділу. При цьому обставини проведення тендеру на закупівлю профнастилу, на які посилається захисник у касаційній скарзі, на кваліфікацію дій начальника відділу за ознакою вимагання не впливають, оскільки вони не були спрямовані на надання директору ТОВ переваги як учаснику торгів, були за межами процедури проведення тендеру, у площині процедури допорогових закупівель, яка передбачала самостійний вибір підприємством постачальника продукції.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 25.01.2024 у справі № 487/4463/17 (провадження № 51-4599км23)
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/116704928>

За обставинами справи троє поліцейських зупинили мотоцикліста за підозрою у водінні у стані сп'яніння, і один з них запропонував надати 5 000 грн, щоб не проводити огляду на стан сп'яніння і не складати протокол про адміністративне правопорушення. Він вилучив у мотоцикліста свідоцтво про реєстрацію мотоцикла, а інший поліцейський – надав номер телефону для подальшого спілкування. Через два дні двоє з цих поліцейських зустрілися з мотоциклістом, отримали від нього обумовлену неправомірну вигоду і повернули технічний паспорт на мотоцикл.

Суди попередніх інстанцій визнав двох поліцейських винуватими ч. 3 ст. 368 КК, а одного за ч. 3 ст. 27 – ч. 3 ст. 368 КК, однак дійшли висновку, що сторона обвинувачення не довела попередньої змови обвинувачених.

У касаційній скарзі прокурор стверджував, що апеляційний суд не надав оцінки доказам, які свідчать про спільний умисел засуджених на отримання неправомірної вигоди, узгодженість їхніх дій, що доводить їх попередню змову.

Верховний Суд погодився з позицією сторони обвинувачення та зазначив, що попередня домовленість про спільне вчинення злочину має відбутися до моменту виконання його об'єктивної сторони й може стосуватися об'єкта злочину, його характеру і місця, часу, способу вчинення, змісту виконуваних функцій тощо. Відповідно до усталеної судової практики хабар належить визнавати одержаним за попередньою змовою групою осіб, якщо декілька службових осіб домовилися про його одержання до його одержання.

Суди не ставили під сумнів, що в період між зупинкою мотоцикліста на дорозі і передачею ним грошей поведінка засуджених була узгодженою, цілеспрямованою та послідовною, однак вважали, що для встановлення попередньої змови необхідно, щоб змова на отримання неправомірної вигоди та інших деталей злочину вже була досягнута до зупинки на дорозі мотоцикліста.

Відповідно до усталеної практики суди мали оцінити, чи свідчать обставини про те, що змова між співучасниками вже була досягнута на момент передачі неправомірної вигоди, коли була виконана об'єктивна сторона злочину. Апеляційний суд не навів переконливих аргументів, чому ця судова практика не застосовна до обставин цієї справи, що Верховний Суд визнав істотним порушенням кримінального процесуального закону.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 21.05.2024 у справі № 731/242/18 (провадження № 51-7394км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119212874>

Апеляційний суд скасував виправдувальний вирок місцевого суду та засудив заступника начальника Територіального управління ДСА за ч. 3 ст. 368 КК, а саме за одержання службовою особою, яка займає відповідальне становище, неправомірної вигоди у великому розмірі для себе за вчинення ним в інтересах третьої особи дій із використанням наданого йому службового становища, поєднане з вимаганням неправомірної вигоди.

У касаційних скаргах сторона захисту стверджувала, що апеляційний суд дійшов необґрунтованого висновку про наявність в діях засудженого вимагання.

Верховний Суд погодився з позицією, наведеною у касаційній скарзі, та вказав, що відповідно до п. 5 примітки до ст. 354 КК під вимаганням у ст. 368 КК слід розуміти вимогу щодо надання неправомірної вигоди з погрозою вчинення дій або бездіяльності з використанням свого становища, наданих повноважень, влади, службового становища стосовно особи, яка надає неправомірну вигоду, або умисне створення

умов, за яких особа вимушена надати неправомірну вигоду з метою запобігання шкідливим наслідкам щодо своїх прав і законних інтересів.

Отже, така ознака, як вимагання хабаря, може бути поставлена за провину за наявності трьох основних чинників: 1) ініціатором давання (одержання) хабаря є службова особа (хабароодержувач); 2) пропозиція про давання (одержання) хабаря має характер вимоги (примусу), що підкріплюється: або відкритою погрозою, або створенням таких умов, які переконують хабародавця в наявності реальної небезпеки (прихована погроза) для його прав та законних інтересів, що змушує його погодитися з вимогою хабароодержувача; 3) дії, виконанням (невиконанням) яких погрожує вимагач, зумовлені його службовим становищем і, головне, мають протиправний характер та спрямовані на заподіяння шкоди правам та законним інтересам хабародавця.

Таким чином, прохання чи пропозиція надати неправомірну вигоду відрізняється від її вимагання лише відсутністю погрози законним інтересам особи.

У цьому провадженні за висновком суду погроза з боку засудженого полягала в повідомленні про те, що в разі відмови надати неправомірну вигоду він не затвердить актів виконаних робіт, унаслідок чого підрядник не отримає оплати за договором.

Водночас відповідно до встановлених фактичних обставин підрядник несвоєчасно та неякісно виконував на об'єкті передбачені договором роботи. Обвинувачення не надало доказів того, що засуджений з огляду на свою посаду мав повноваження розірвати договір або не погодити оплату в разі, якщо роботи були б виконанні відповідно до умов договору, а підрядник у цьому випадку не міг захистити свої інтереси в законний спосіб.

Отже, поведінка підрядника свідчить про те, що, погоджуючись на пропозицію засудженого, він усвідомлював, що тим самим незаконно уникає настання для себе негативних наслідків, які б настали за відмови дати хабар.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 12.11.2024 у справі № 554/6546/19 (провадження № 51-3758км19)
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/123141171>

7. Підкуп особи, яка надає публічні послуги (ст. 368-4 КК)

Нотаріус обвинувачувався за ч. 3 ст. 368-4, ч. 1 ст. 358 КК у тому, що одержав від ТОВ неправомірну вигоду в розмірі 206 500 грн за вчинення в інтересах

ТОВ дій з використанням наданих йому повноважень, а саме за посвідчення договору між ТОВ та міською радою щодо оренди земельних ділянок, а також підробив офіційні документи.

Нотаріус був виправданий у зв'язку недоведеністю в його діянні складу кримінальних правопорушень.

У касаційній скарзі прокурор стверджував, що оскільки нотаріус не мав права посвідчувати договір, підписаний стороною договору поза межами нотаріального округу, а тому безпідставно отримав винагороду за посвідчення договору.

Верховний Суд не погодився з позицією сторони обвинувачення та вказав, що посилання на порушення ст. 43 Закону України «Про нотаріат» є очевидно необґрунтованим, оскільки ніхто не ставив під сумнів, що міський голова підписав договір у присутності нотаріуса.

Що стосується порушення ст. 13-1 Закону «Про нотаріат», то це правило організації нотаріальної діяльності не визначає умови чинності правочинів, посвідчених нотаріусом у порушення цього правила. Крім того, відповідно до ст. 14 Закону «Про оренду землі» нотаріальне посвідчення договору оренди землі не є обов'язковим і може здійснюватися за бажанням сторін.

У цій справі суди не встановили обставин, які б свідчили про те, що законність та чинність договору, який розглядається в контексті цієї справи, оспорювались сторонами, які його уклали, або іншими особами.

Отже, немає підстав вважати, що нотаріус використав свої повноваження недобросовісно і всупереч тій меті, для якої ці повноваження надані.

Отримані нотаріусом кошти не можуть вважатися неправомірною вигодою, оскільки стороною обвинувачення не спростовано, що ці гроші є оплатою за нотаріальні дії, розмір якої визначений за домовленістю між нотаріусом і юридичною особою.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 17.09.2024 у справі № 757/66841/17-к (провадження № 51-654км24)
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/121847388>

8. Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 369 КК)

Органами досудового розслідування адвокат обвинувачувався в тому, що він запропонував слідчому хабар за повернення його клієнту автомобіля, вилученого як речовий доказ, за визначення ним місць, де можна безпечно

займатися незаконним видобутком бурштину, а також за заміну більш коштовного каміння бурштину, яке зберігалось як речові докази у слідчого, на менш коштовне. В подальшому адвокат передав слідчому хабар у сумі 200 доларів США за повернення автомобіля та заміну протоколів допитів свідків, а слідчий взяв від адвоката протоколи допиту свідків та повернув автомобіль та документи на нього. Також адвокат з метою надання неправомірної вигоди слідчому за незаконну заміну бурштину прибув до райвідділу, маючи при собі бурштин, призначений для заміни, та 12 000 доларів США, які мали надаватися слідчому в якості неправомірної вигоди, однак не довів цей злочин до кінця через виявлену низьку якість бурштину, що перебував у слідчого. Адвокат був виправданий за ч. 3 ст. 369, ч. 3 ст. 15–ч. 3 ст. 369 КК у зв'язку з недоведеністю в діянні обвинуваченого складу кримінального правопорушення. Постановляючи таке рішення, суди вказали, що слідчий створив умови, внаслідок яких адвокат не мав іншого шляху повернути вилучений автомобіль особі, інтереси якої він представляв, і такі дії слідчого спонукали адвоката до пропозиції та надання неправомірної вигоди. Також в обвинувальному акті не визначено, в чому полягає пропозиція неправомірної вигоди слідчому за незаконну заміну бурштину і розмір неправомірної вигоди, яка пропонувалася адвокатом.

Не погоджуючись із висновками судів першої та апеляційної інстанцій, Верховний Суд зазначив, що ухвалення службовою особою рішень або вчинення нею дій при виконанні своїх повноважень, якщо за оцінкою зацікавленої особи воно є незаконним та/або необґрунтованим, саме по собі не може свідчити про підбурювання до надання хабаря.

Навіть якщо погодитися з оцінкою судами попередніх інстанцій дій слідчого після вилучення автомобіля як незаконних, такі дії самі по собі не можна розглядати як підбурювання до вчинення злочину, оскільки ситуація залишала для зацікавленої сторони законні способи її вирішення.

Також не є переконливим посилання на те, що слідчий не роз'яснив виправданому незаконність пропозиції хабаря. Враховуючи освіту і професійний досвід виправданого, протизаконність хабаря не могла не бути йому відома, і відсутність спеціального попередження з боку слідчого не може тлумачитися як провокування на пропозицію і надання хабаря.

Верховний Суд погодився з тим, що точна сума неправомірної вигоди з обміну бурштину не була названа, але були визначені параметри й умови її розрахунку. Стаття 369 КК не виключає, що пропозиція може виражатися не лише в конкретній сумі грошей або чітко визначеному

майні, але й у встановленні інших параметрів предмета неправомірної вигоди, наприклад у вигляді долі від отриманого прибутку або частки в майні підприємства, проценті від доходів тощо, якщо окреслені в пропозиції параметри дають змогу визначити предмет і розмір неправомірної вигоди за виконання або настання певних умов.

Такий спосіб визначення неправомірної вигоди не виключає сам по собі наявність корупційного злочину, у тому числі й передбаченого ст. 369 КК.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 30.01.2024 у справі № 164/963/16-к (провадження № 51-348км22) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116993775>

Співвласник компанії був засуджений за пропозицію військовому прокурору Південного регіону України неправомірної вигоди і подальшу передачу йому 75 000 доларів США за вчинення тим дій, спрямованих на зняття арешту із судна та його вантажу.

У касаційній скарзі захисники стверджували, що дії засудженого мали бути кваліфіковані за ч. 1 ст. 369-2 КК, оскільки військовий прокурор мав можливості лише для впливу на прийняття рішення про зняття арешту суддею, як особою, уповноваженою на виконання функцій держави.

Верховний Суд не погодився з позицією сторони захисту і вказав, що засуджений шукав контакт з військовим прокурором як старшим групи прокурорів у кримінальному провадженні, в межах якого було накладено арешт на судно та вантаж, скасування якого прагнув засуджений. Відповідно до встановлених обставин справи засуджений не мав чіткого уявлення про характер дій, які будуть вчинені за запропонований ним хабар, і це не мало для нього значення на шляху до досягнення мети.

За таких обставин Верховний Суд погодився з висновком апеляційного суду про те, що для засудженого саме цей конкретний прокурор був тією особою, яка завдяки займаній посаді мала можливості та процесуальні повноваження вчинити дії, необхідні для досягнення бажаного результату.

Отже, за встановлених фактичних обставин кваліфікація дій засудженого за ч. 3 ст. 369 КК є правильною.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 10.12.2024 у справі № 757/38626/17-к (провадження № 51-5342км19) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123841690>

9. Зловживання впливом (ст. 369-2 КК)

Лікар-рентгенолог обласного госпіталю був засуджений за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 369-2 КК, за те, що він використав набуті соціальні та професійні зв'язки за час роботи на вищевказаній посаді, під час перебування у відпустці по догляду за дитиною, як приватна особа, висловив військовослужбовцю протиправну вимогу про надання грошових коштів у сумі 10 000 доларів США за вплив на прийняття рішення посадовими особами Регіональної ВЛК та МСЕК про скерування документів, які знаходились у його особовій справі, на розгляд ВЛК для оформлення постанови по встановленню причинного зв'язку захворювання пов'язаного з захистом Батьківщини та повторного встановлення III групи інвалідності в зв'язку з захворюванням пов'язаним із захистом Батьківщини, для отримання ним одноразової грошової допомоги військовослужбовцям. У подальшому таку вимогу лікар повторив і зменшив суму до 8 000 тисяч доларів США, які він одержав від військовослужбовця. У касаційній скарзі захисник вказував, що військовослужбовець реалізував свій незаконний інтерес, який полягав у позитивному вирішенні його питання шляхом надання неправомірної вигоди без необхідності особистого проходження всіх обов'язкових процедур, що виключає наявність у діях лікаря-рентгенолога кваліфікуючої ознаки «вимагання неправомірної вимоги».

Верховний Суд дійшов висновку, що суб'єктом злочину, передбаченого ч. 3 ст. 369-2 КК, можуть бути як службові особи, зазначені в примітці до ст. 364 КК (наприклад, керівники та інші службові особи підприємств, установ чи організацій, які у зв'язку із займаною посадою та наявністю адміністративних функцій можуть здійснювати вплив на прийняття рішення підпорядкованими їм особами, уповноваженими на виконання функцій держави), так і інші фізичні особи, які через наявність певних зв'язків (родинних, сімейних, дружніх, професійних, колективних та інше) можуть здійснити вплив на таких осіб.

Водночас, кваліфікуючи дії винної особи за вказаною нормою, суду слід з'ясувати: 1) чи погрожувала ця особа вчиненням або невчиненням таких дій, які можуть завдати шкоди законним правам чи інтересам іншої особи, яка пропонує, обіцяє чи надає їй неправомірну вигоду, та наскільки ці погрози для іншої особи були реальними й такими, що дійсно могли завдати шкоди її законним правам чи інтересам, або 2) чи створювала винна особа такі умови, за яких інша особа вимушена була пропонувати, обіцяти чи надати їй неправомірну вигоду з метою запобігання шкідливим наслідкам для себе чи своїх законних інтересів. За наявності однієї із цих двох ознак дії винної особи підлягають кваліфікації за ч. 3 ст. 369-2 КК.

Лікар-рентгенолог не погрожував військовослужбовцю вчиненням або невчиненням дій, які можуть завдати шкоди його законним правам чи інтересам, та не створював умов, за яких він був вимушений надати неправомірну вигоду.

Також лікар-рентгенолог не зобов'язаний був допомагати військовослужбовцю у вирішенні його питання, адже це не входило до його обов'язків, і з цих підстав міг би відмовити останньому в його проханні, однак, маючи певні професійні зв'язки серед медичних працівників, погодився допомогти йому, але за певну грошову винагороду.

Так само і військовослужбовець не був позбавлений можливості вирішити це питання в інший спосіб, наприклад оскаржити відмову в скеруванні документів на розгляд ВЛК до вищої інстанції або в судовому порядку, однак вирішив звернутися за допомогою до лікаря-рентгенолога.

Отже, в діях лікаря-рентгенолога відсутні ознаки вимагання неправомірної вигоди, що є кваліфікуючою ознакою злочину, передбаченого ч. 3 ст. 369-2 КК, тому Верховний Суд перекваліфікував дії засудженого із ч. 3 ст. 369-2 КК на ч. 2 ст. 369-2 КК.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 09.07.2024 у справі № 464/233/22 (провадження № 51-5846км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120426246>

Голова МСЕК був засуджений за те, що він за попередньою змовою з іншою особою отримали від потерпілого неправомірну вигоду у сумі 1 100 доларів США за здійснення впливу на членів МСЕК з метою прийняття рішення про встановлення потерпілому II групи інвалідності.

У касаційних скаргах захисники стверджували про відсутність в діях підзахисного складу злочину, передбаченого ч. 2 ст. 369-2 КК, так як апеляційний суд безпідставно визнав засудженого службовою особою, оскільки рішення про встановлення громадянам групи інвалідності приймається колегіально усіма членами МСЕК і відсутня будь-яка підпорядкованість членів МСЕК голові цієї комісії, а також те, що голова і члени МСЕК є працівниками (лікарями) комунальних закладів охорони здоров'я та не є у розумінні примітки до ст. 369-2 КК особами, уповноваженими на виконання функцій держави.

Щодо можливості голови МСЕК впливати на членів МСЕК, які приймають колективне рішення

Верховний Суд вказав, що в диспозиції інкримінованої статті йдеться про кримінальну відповідальність за вчинення дій, які полягають

у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди для себе чи третьої особи за вплив на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, або пропозиції чи обіцянці здійснити вплив за надання такої вигоди.

Законодавець жодним чином не обмежує зміст поняття «вплив» лише «впливом з використанням влади або службового становища», який є тільки одним із способів вчинення цього злочину. Такий вплив полягає в тому, що службова особа завдяки своєму становищу вживає заходів до вчинення дій іншими особами (непідпорядкованими їй і які не перебувають від неї в службовій залежності) і використовує службовий авторитет, свої зв'язки зі службовими особами, інші можливості, обумовлені займаною посадою, або обіцяє здійснити такий вплив.

Отже, відповідальність за ч. 2 ст. 369-2 КК настає за умови, що особа одержує неправомірну вигоду за вплив на прийняття рішення іншою, визначеною статтею КК особою.

Посилання сторони захисту на те, що засуджений не міг впливати на членів МСЕК, оскільки останні не перебували в його підпорядкуванні, а також невстановлення апеляційним судом, яким саме чином засуджений впливав на членів МСЕК шляхом особистих чи службових зв'язків, колегія суддів вважає безпідставними.

Передусім засуджений був головою МСЕК, а отже не лише знав інших членів МСЕК, а й спільно працював з ними. Тому в уяві інших осіб могло скластися враження про те, що останній має можливість використати свій вплив на прийняття рішень іншими членами МСЕК.

Очевидно, що рішення МСЕК приймається колегіально. Однак як зловживання впливом можуть оцінюватися дії особи, яка впливає на окремих членів колегіального органу, які спільно приймають рішення, що входять до компетенції цього органу, незалежно від результатів такого впливу чи відсутності впливу взагалі.

Тож доводи сторони захисту про те, що засуджений не був службовою особою, а також про те, що він не міг здійснювати вплив на інших членів МСЕК, Суд відхилив.

Щодо тверджень про те, що голова і члени МСЕК не є особами, уповноваженими на виконання функцій держави

Верховний Суд зазначив, що факт встановлення особі групи інвалідності є юридично значимим і тягне за собою багато правових наслідків як соціального, так й іншого характеру. Органи, які уповноважені на встановлення цього факту, вочевидь, діють від імені держави, оскільки реалізують її функцію саме в частині встановлення інвалідності певній особі.

Держава завжди реалізовує свої функції через конкретні, створені нею органи чи уповноважених нею осіб. Залежно від сфери прийняття рішення відповідні функції держави здійснюють створені для цього інституції.

У частині встановлення факту інвалідності органом, який покликаний здійснювати функції держави, є медико-соціальні експертні комісії (МСЕК). Члени таких комісій приймають рішення від імені таких комісій, а отже під час прийняття юридично значимих рішень комісії вони є особами, уповноваженими на виконання функцій держави.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 21.05.2024 у справі № 686/8627/22 (провадження № 51-72км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119309289>

Адміністратора автошколи суди засудили за ч. 2 ст. 369 КК за те, що вона від особи, яка двічі не склала практичний іспит на керування транспортними засобами, отримала 6000 грн за вплив на посадових осіб Територіального сервісного центру Міністерства внутрішніх справ України з метою сприяння ними у вирішенні питання щодо успішного складання особою вищевказаного іспиту. Після цього особа успішно використала третю спробу практичного іспиту, який приймали посадові особи сервісного центру.

У касаційній скарзі адміністратор автошколи стверджувала, що місцевий суд не встановив на кого конкретно вона здійснювала вплив та чи є ця особа уповноваженою на виконання функцій держави.

Верховний Суд зазначив, що оскільки диспозиція ч. 2 ст. 369-2 КК текстуально не конкретизує характеру впливу на особу, уповноважену на виконання функцій держави, поняттям впливу охоплюється, в тому числі, використання дружніх, родинних, особистих стосунків з особою, уповноваженою на виконання функцій держави, тощо.

Для кримінально-правової оцінки дій особи за ч. 2 ст. 369-2 КК необхідно встановити можливість суб'єкта цього діяння потенційно здійснити вплив на інших осіб, у здійсненні якого зацікавлений той, хто передає неправомірну вигоду.

Таким чином, Суд дійшов висновку, що вчинені засудженою дії містять всі ознаки складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 369-2 КК.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 03.12.2024 у справі № 331/451/22 (провадження № 51-1952км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123602962>

РОЗДІЛ III. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

10. Підтримання державного обвинувачення у суді як гарантія реалізації засад рівності, змагальності сторін та свободи в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні їх переконливості перед судом

Апеляційний суд скасував обвинувальний вирок місцевого суду, а кримінальне провадження щодо сільського голови закрити згідно з п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК за відсутністю в його діях складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 191 КК.

У касаційній скарзі сторона обвинувачення зазначала про проведення двох судових засідань апеляційним судом без участі прокурора, що позбавило його права висловитися про обсяг і порядок дослідження доказів та піддати перехресному допиту свідка.

Верховний Суд вказав, що виконання стороною обвинувачення процесуального обов'язку щодо підтримання державного обвинувачення у суді є гарантією реалізації засад рівності, змагальності сторін та свободи в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні їх переконливості перед судом, передбачених ст. 22 КПК.

Відповідно до ч. 3 ст. 36 КПК участь прокурора в суді є обов'язковою, крім випадків, передбачених КПК (такими випадками є відмова прокурора від підтримання державного обвинувачення).

Із системного аналізу кримінального процесуального закону (ст. 324 КПК) випливає, що при апеляційному перегляді провадження щодо сільського голови суд мав би врахувати правові наслідки неприбуття прокурора в судові засідання (31.07.2023 та 04.09.2023, в яких було встановлено порядок дослідження доказів і допитано свідка, якого не допитував суд першої інстанції), відкласти судовий розгляд, визначити дату, час та місце проведення нового засідання і вжити необхідних заходів для повідомлення прокурора та забезпечення його участі в судових засіданнях.

Реалізація положень кримінального процесуального закону про обов'язкову участь у кримінальному провадженні прокурора

є неодмінною гарантією забезпечення законності під час кримінального провадження. У цьому кримінальному провадженні внаслідок допиту свідка сторони захисту, який не допитувався судом першої інстанції, за відсутності прокурора, було порушено право сторони обвинувачення на перехресний допит свідка відповідно до ч. 7 ст. 352 КПК.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 23.05.2024 у справі № 305/374/21 (провадження № 51-7643км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119331837>

11. Визначення допустимості доказів. Можливість отримання доказів шляхом надання дозволу на проведення позапланової перевірки. Можливість перевірки показань із застосуванням спеціального технічного засобу – поліграфа

Особа була засуджена за ч. 1 ст. 369 КК за те, що запропонувала неправомірну вигоду в сумі від 100 до 300 доларів США двом поліцейським за те, що вони не складуть протокол про вчинене нею адміністративне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 130 КУпАП.

У касаційній скарзі сторона захисту доводила незаконність врахування як доказу винуватості відеозапису, здійсненого поліцейськими на телефон.

Верховний Суд зазначив, що відповідно до ст. 307 Цивільного кодексу України «згода особи на знімання її ... припускається, якщо зйомки проводяться відкрито на вулиці...». Спільна зйомка відбувалась у публічному місці, засуджений усвідомлював, що його знімають і не висловив жодного заперечення щодо цього. Сторона захисту не обґрунтувала, як за таких обставин відеозйомка події істотно порушила права та свободи засудженого. Тому Верховний Суд відхилив довід сторони захисту про порушення права на приватність під час здійснення відеозйомки.

Верховний Суд також відхилив посилання сторони захисту на недопустимість цього доказу через порушення внутрішніх інструкцій НПУ щодо використання нагрудних відеокамер (відеореєстраторів). Для здійснення спірного відеозапису не використовувався відеореєстратор, тому відповідні інструкції до використання телефону не застосовні.

Суд також не вважає, що наявність внутрішніх інструкцій щодо використання відеореєстраторів свідчить про заборону поліцейським використовувати власні мобільні телефони. Здійснення запису на мобільний телефон може викликати питання щодо достовірності наданого доказу, оскільки фіксування за допомогою штатного відеореєстратора забезпечує додаткові гарантії достовірності запису.

Однак такий доказ не може бути визнаний недопустимий за правилами допустимості, передбаченими положеннями КПК.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 26.03.2024 у справі № 749/630/21 (провадження № 51-3823км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118071689>

Директора приватного підприємства визнано невинуватим у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених частинами 2, 4 ст. 191, частинами 1, 2 ст. 366, ч. 1 ст. 209 КК, у зв'язку з недоведеністю наявності в його діяннях складів зазначених кримінальних правопорушень. Серед іншого суди попередніх інстанцій визнали недопустимим доказом акт позапланової виїзної ревізії щодо окремих питань фінансово-господарської діяльності сільської ради, проведеної на підставі ухвали слідчого судді, з чим не погодився прокурор.

Верховний Суд вказав на правильність зазначення у своїх рішеннях судами попередніх інстанцій з посиланням на положення ч. 2 ст. 93 КПК того, що призначення позапланової перевірки не є ані слідчою (розшуковою) дією, ані негласною слідчою (розшуковою) дією, ані заходом забезпечення кримінального провадження, з клопотаннями про проведення яких вправі звертатися прокурор чи слідчий за погодженням із прокурором до слідчого судді.

Збирання доказів стороною обвинувачення згідно з положеннями ч. 2 ст. 93 КПК шляхом витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових і фізичних осіб висновків ревізій та актів перевірок означає повноваження використовувати як докази такі висновки й акти (як і будь-які інші документи), що існують незалежно від кримінального розслідування.

Кримінальний процесуальний закон не передбачає отримання доказів шляхом надання дозволу на проведення позапланової перевірки ні слідчими суддями, ні прокурорами, ні слідчими. Результати таких перевірок, призначених у межах розслідування кримінального провадження на підставі ухвали слідчого судді, є недопустимими доказами і відповідно до ч. 2 ст. 86 КПК не повинні бути використані під час ухвалення судових рішень у межах кримінального провадження.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 12.09.2024 у справі № 683/2659/19 (провадження № 51-642км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121626671>

Заступника начальника управління – начальника відділу Міністерства оборони України засуджено за ч. 3 ст. 369 КК. Суди попередніх інстанцій критично

оцінили висновки фахівця за результатами проведення психологічної експертизи із застосуванням поліграфа.

У касаційних скаргах сторона захисту стверджувала про безпідставність неврахування висновків зазначеної експертизи, проведеної із застосуванням поліграфа.

Верховний Суд вказав, що, відхиляючи зазначені висновки, суди правильно взяли до уваги те, що чинним кримінальним процесуальним законодавством не передбачено перевірку показань із застосуванням спеціального технічного засобу – поліграфа – та використання отриманих даних як доказу.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 05.09.2024 у справі № 991/2197/22 (провадження № 51-140км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121546285>

12. Внесення відомостей до ЄРДР як початок досудового розслідування. Дотримання правил підслідності. Продовження строку досудового розслідування

Заявник повідомив правоохоронний орган про те, що завідувач юридичного сектору вимагає від нього неправомірну вигоду за сприяння у позитивному вирішенні судом питання про виплату ним соціальної допомоги, а тому внесення відомостей до ЄРДР за ч. 3 ст. 368 КК відбувалось з урахуванням кваліфікуючої ознаки «вимагання». Далі у цьому провадженні з'явився інший фігурант- суддя, який мав отримати неправомірну вигоду. Однак правова кваліфікація вчиненого у ЄРДР не змінювалася.

У касаційних скаргах сторона захисту стверджувала, що первинна кваліфікація цього кримінального провадження за ч. 3 ст. 368 КК не відповідає тим об'єктивним обставинам кримінального правопорушення, які стали підставами для внесення відомостей до ЄРДР, а досудове розслідування щодо судді здійснювалося без внесення відомостей до ЄРДР.

Верховний Суд не погодився з позицією сторони захисту та вказав, що відомості до ЄРДР вносилися з урахуванням тієї інформації, яка була повідомлена заявником за фактом вимагання службовою особою неправомірної вигоди, що охоплюється складом злочину, передбаченого ч. 3 ст. 368 КК.

З огляду на те, що із самого початку досудового розслідування кваліфікація діянь особи є попередньою, а в цьому провадженні повідомлені відомості охоплювалися складом тяжкого злочину, то й НСРД проводилися в межах кримінального провадження щодо тяжкого злочину. Порушення ч. 2 ст. 246 КПК відсутні.

У цьому кримінальному провадженні після фіксації події злочину повідомлення про підозру завідувачу сектору було вручено з правовою кваліфікацією діяння за ч. 5 ст. 27 – ч. 3 ст. 368 КК.

Конкретизація органом досудового розслідування ролі, яку виконувала особа (у цьому випадку вказівка на роль пособника – ч. 5 ст. 27 КК), не впливає на ступінь тяжкості інкримінованого особі злочину.

Згодом попри появу в цьому кримінальному провадженні ще одного суб'єкта отримання неправомірної вигоди правова кваліфікація вчиненого залишалася тією ж – ч. 3 ст. 368 КК.

Окремого внесення відомостей до ЄРДР про вчинення суддею кримінального правопорушення не потрібно було здійснювати, оскільки злочинні дії судді були зафіксовані в межах уже розпочатого кримінального провадження. Адже правоохоронці зафіксували співучасть у тому ж злочині, тобто спільну діяльність кількох осіб щодо одержання неправомірної вигоди, що потім було відображено в повідомленнях про підозру та обвинувальному акті.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 15.10.2024 у справі № 303/1425/18 (провадження № 51-4852км18)
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/122333175>

Начальник сектору кримінальної поліції обвинувачувався у вчиненні на території Чернівецької області кримінальних правопорушень, передбачених ч. 3 ст. 368, ч. 1 ст. 263 КК. Досудове розслідування здійснювалося слідчим відділом Управління СБУ у Львівській області. Суди попередніх інстанцій виправдали начальника сектору у вчиненні вказаних правопорушень у зв'язку з відсутністю в його діях складу інкримінованих йому злочинів. Крім іншого суди вказали, що досудове розслідування проведено з порушенням територіальної підслідності, що потягло недопустимість отриманих доказів. У касаційній скарзі прокурор заперечив правильність висновків судів першої та апеляційної інстанцій про порушення територіальної підслідності.

Верховний Суд зазначив, що інститут підслідності покликаний оптимізувати діяльність органів, що здійснюють досудове розслідування, з метою його найбільш ефективної та результативної організації для досягнення завдань кримінального провадження, передбачених у ст. 2 КПК. Водночас забезпечення ефективного розслідування і, як складова цієї діяльності, визначення органу розслідування є по суті управлінською діяльністю прокурора, у якого можуть бути різні підстави для передачі справи тому чи іншому органу. Це можуть бути відомості про особисту зацікавленість посадових осіб «правильного» органу розслідування в результатах справи, і їхня

функціональна залежність від сторін у справі, відсутність достатнього досвіду, ресурсів та інформації в того органу, який має проводити розслідування за визначеною законом підслідністю, тощо.

Водночас специфіка корупційних злочинів та особливості здійснення досудового розслідування в них потребують невідкладної фіксації відомостей про такий злочин, запобігання витоку інформації про розслідування, термінового вжиття заходів, спрямованих на збирання доказів, у тому числі проведення комплексу негласних слідчих (розшукових) дій.

Нормативна вимога проведення процесуальних дій уповноваженими суб'єктами покликана забезпечити вчинення цих дій особами з необхідною кваліфікацією, які виконують свої професійні обов'язки в умовах передбаченого законом контролю і у визначений правовий спосіб.

У розумінні п. 2 ч. 3 ст. 87 КПК реалізація органами досудового розслідування своїх повноважень, не передбачених цим Кодексом, як підстава для визнання доказів недопустимими означає вчинення дій чи прийняття рішень, які не належать до предмета відання цих органів.

Якщо орган розслідування здійснює слідчі дії, прямо передбачені КПК, такі дії не можуть вважатися «реалізацією повноважень, не передбачених КПК» у значенні п. 2 ч. 3 ст. 87 КПК і мати наслідком автоматичне визнання доказів недопустимими.

Суд апеляційної інстанції залишив поза увагою зазначені приписи кримінального процесуального закону та не мотивував, яким чином здійснення досудового розслідування слідчим відділом Управління СБУ у Львівській, а не у Чернівецькій області істотно порушило права підозрюваного.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 30.01.2024 у справі № 725/1375/19 (провадження № 51-4334км23)
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/116993773>

ВАКС, з яким АП ВАКС погодилася у частині кваліфікації дій, засудив двох працівників СБУ за ч. 4 ст. 368, ч. 3 ст. 369-2 КК.

У поданих касаційних скаргах захисник стверджував, що суди безпідставно відхилили клопотання сторони захисту про визнання недопустимими доказів, зібраних у справі, через відсутність у НАБУ повноважень на проведення досудового розслідування, оскільки група слідчих у кримінальному провадженні була визначена старшим детективом – керівником першого відділу детективів Третього підрозділу детективів НАБУ, який не був керівником органу досудового розслідування.

Верховний Суд не погодився з позицією сторони захисту та зазначив, що відповідно до положень ст. 38 КПК (в редакції, чинній на момент ухвалення такої постанови) органами досудового розслідування, в тому числі, є підрозділ детективів та підрозділ внутрішнього контролю НАБУ. Досудове розслідування в кримінальних провадженнях, підслідних цьому органу, здійснюють слідчі одноособово або в групі. За правилами ст. 39 КПК слідчого, який здійснюватиме досудове розслідування, визначає, а у випадках здійснення досудового розслідування групою слідчих – визначає старшого групи, який керуватиме діями інших слідчих, керівник органу досудового розслідування. Пунктом 8 ч. 1 ст. 3 КПК визначено, що керівником органу досудового розслідування є начальник Головного слідчого управління, слідчого управління, відділу, відділення органу НПУ, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу державного бюро розслідувань, органу Державної кримінально-виконавчої служби України, підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю НАБУ та його заступники, які діють у межах своїх повноважень.

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» Національне бюро складається із центрального і територіальних управлінь. Структура, штатна чисельність управлінь Національного бюро та положення про них затверджуються Директором Національного бюро. До структури управлінь Національного бюро можуть входити підрозділи детективів, що здійснюють оперативно-розшукові та слідчі дії, інформаційно-аналітичні, оперативно-технічні підрозділи, підрозділи, що здійснюють виявлення майна, яке може бути предметом конфіскації або спеціальної конфіскації, підрозділи швидкого реагування, забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства та забезпечення безпеки працівників, представництва інтересів в іноземних юрисдикційних органах, експертні, фінансові, кадрові та інші підрозділи.

Як убачається з витягу з Положення про Головний підрозділ детективів НАБУ, затвердженого наказом Директора НАБУ від 19.08.2016 № 228, відділи підрозділів детективів Головного підрозділу є структурними підрозділами НАБУ. З огляду на семантичне значення слово «підрозділ» означає складову частину, структурну одиницю чогось більшого, що і знайшло своє відображення в Положенні.

З огляду на викладене, враховуючи такий поділ на більш дрібні структурні одиниці (відділи, відділення) щодо інших органів, передбачених у п. 8 ч. 1 ст. 3 КПК, суди обох інстанцій дійшли висновку,

що за змістом цієї норми мається на увазі саме структурна одиниця органу, конкретно у вказаному провадженні – НАБУ. Тому в розумінні цієї норми керівник такої структурної одиниці, як відділ Підрозділу детективів Головного підрозділу НАБУ, у цьому випадку є керівником органу досудового розслідування.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 10.09.2024 у справі № 127/13972/17 (провадження № 51-5694км19)
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/122000053>

Вироком місцевого суду старшого державного виконавця засуджено за ч. 1 ст. 368 КК.

Апеляційний суд скасував зазначений вирок та закрит кримінальне провадження на підставі п. 3 ч. 1 ст. 284 КПК у зв'язку з невстановленням достатніх доказів для доведення винуватості особи в суді і вичерпанням можливості їх отримання. Апеляційний суд дійшов висновку про недопустимість зібраних доказів у зв'язку з порушенням правил підслідності, оскільки інкриміноване старшому державному виконавцю кримінальне правопорушення не відноситься до військових злочинів і згідно з вимогами ч. 1 ст. 216 КПК підслідне слідчим органам НПУ. Водночас підслідність цього кримінального провадження була неправильно визначена за слідчим відділом Управління СБУ в Дніпропетровській області.

У касаційній скарзі з доповненнями прокурор стверджував, що державний виконавець виконував функції працівника правоохоронного органу, а отже підслідність у кримінальному провадженні правильно була визначена прокурором за Управлінням СБУ в Дніпропетровській області.

Верховний Суд визнав правильними висновки апеляційного суду та зазначив, що з постанови заступника військового прокурора Південного регіону України не вбачається, що встановлено неефективність проведення досудового розслідування органами НПУ. У цій постанові прокурор послався на розслідування військового злочину, хоча розслідування проводилося щодо злочину у сфері службової діяльності, тобто викладені в ній мотиви доручення розслідування не відповідали дійсності. Водночас у постанові прокурора відсутні будь-які мотиви з посиланням на здійснення досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо працівника правоохоронного органу.

Доводи прокурора про те, що державний виконавець, який відповідно до Закону України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 № 1404-VIII наділений повноваженнями складання протоколу про адміністративне правопорушення у разі наявності в діях боржника ознак адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 183-1

КУПАП, а також низкою прав і обов'язків, які свідчать про ознаки вжиття превентивних і примусових заходів, є безпідставними, оскільки наявність таких повноважень не свідчить про відповідність працівника ДВС вказаним критеріям з огляду на зміст його основної діяльності.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 08.02.2024 у справі № 210/3326/18 (провадження № 51-1829км22) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117309986>

Головного державного інспектора Управління Держпраці засуджено за ч. 1 ст. 368 КК (у редакції Закону від 07.04.2011 № 3207-VI).

У касаційній скарзі захисник із посиланням на ст. 2 Закону «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» зазначав, що його підзахисний, який перебував на посаді головного державного інспектора Управління Держпраці, був працівником правоохоронного органу, що зумовлювало проведення розслідування цієї справи саме слідчими органів Державного бюро розслідування, а не слідчими органів НПУ.

Верховний Суд не погодився з позицією захисту та вказав, що апеляційний суд в ухвалі зазначив, що відповідно до посадової інструкції (п. 1.2) посада головного державного інспектора належить до числа посад державних службовців, на яку поширюється дія Закону України «Про державну службу», а не Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», і зайнята обвинуваченим посада та установа, в якій він працював, не належить до правоохоронних органів, визначених цим Законом. Із системного аналізу чинного законодавства вбачається, що статус працівника правоохоронного органу встановлюється або законом, або положенням про державний орган чи установу. Право складання протоколів про адміністративні правопорушення ще не свідчить про здійснення правоохоронної діяльності органу загалом. Отже, підслідність кримінального провадження не була порушена, а тому немає підстав для визнання усіх доказів недопустимими.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 23.01.2024 у справі № 677/450/18 (провадження № 51-1643км21) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116670768>

Завідувача юридичного сектору засуджено за ч. 5 ст. 27 – ч. 3 ст. 369 КК, а суддю – за ч. 3 ст. 368 КК.

У касаційних скаргах сторона захисту стверджувала, що строк досудового розслідування повинен був продовжити керівник місцевої прокуратури, а не заступник прокурора області.

Верховний Суд не погодився з доводами сторони захисту і вказав, що відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 294 КПК (в редакції, яка діяла на момент

прийняття постанови від 07.11.2017) якщо досудове розслідування злочину (досудове слідство) неможливо закінчити у строк, зазначений у п. 2 ч. 1 ст. 219 цього Кодексу, він може бути продовжений у межах строків, установлених пунктами 2 та 3 ч. 2 ст. 219 цього Кодексу: до трьох місяців – керівником місцевої прокуратури.

Заступник керівника регіональної прокуратури є вищим прокурором щодо керівника місцевої прокуратури, а тому обсяг його повноважень є ширшим.

Процесуальне керівництво досудовим розслідуванням цього кримінального провадження від початку внесення відомостей до ЄРДР здійснювали прокурори регіональної, а не місцевої прокуратури.

З огляду на викладене заступник прокурора області правомірно продовжив строк досудового розслідування.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 15.10.2024 у справі № 303/1425/18 (провадження № 51-4852км18)
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/122333175>

13. Обшук та огляд як слідчі (розшукові) дії

Начальник відділу місцевої прокуратури засуджений за ч. 2 ст. 369-2 КК за те, що він, перебуваючи в салоні автомобіля, одержав 2 000 доларів США неправомірної вигоди за вплив на прийняття слідчим процесуальних рішень про перекваліфікацію кримінального правопорушення з ч. 2 ст. 307 КК на ч. 1 ст. 309 КК і закриття кримінального провадження. Вказані кошти були виявлені та вилучені під час обшуку автомобіля.

Суди попередніх інстанцій визнали протокол обшуку автомобіля допустимим доказом.

У касаційній скарзі сторона захисту стверджувала, що здійснення обшуку транспортного засобу проведено з істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону з огляду на те, що ця процесуальна дія готувалася заздалегідь і не могла бути невідкладною, як про це зазначив слідчий у протоколі, проте її було проведено без відповідного дозволу слідчого судді.

Верховний Суд не погодився з позицією сторони захисту і вказав, що апеляційний суд, перевіряючи аналогічні доводи, посилався на правила частин 1, 3 ст. 233 КПК, згідно з якими ніхто не має права проникнути до житла чи іншого володіння особи з будь-якою метою, інакше як лише з добровільною згодою особи, яка ними володіє, або на підставі ухвали слідчого судді, крім випадків, установлених ч. 3 цієї статті, а зокрема слідчий, прокурор мають право до постановлення ухвали слідчого судді ввійти до житла чи іншого володіння особи тільки

в невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, але в такому випадку прокурор, слідчий за погодженням із прокурором зобов'язані невідкладно після здійснення таких дій звернутися з клопотанням про проведення обшуку до слідчого судді.

У цьому провадженні обшук автомобіля був проведений у невідкладному випадку, пов'язаному із врятуванням майна, у тому числі одержаної неправомірної вигоди у вигляді грошових коштів у розмірі 2 000 доларів США, які під час обшуку вилучено, і безпосереднім переслідуванням особи, яка підозрюється у вчиненні злочину та яка затримана на місці вчинення кримінального правопорушення на початку проведення обшуку.

У цьому випадку невідкладність проведення обшуку автомобіля була пов'язана з об'єктивними причинами, оскільки неможливо було наперед спрогнозувати подальші дії особи після отримання неправомірної дії. Саме невідкладність обшуку на перших етапах з подальшим санкціонуванням цієї процесуальної дії слідчим суддею пов'язана зі специфікою розкриття злочинів цієї категорії.

Оскільки надалі ухвалою слідчого судді надано дозвіл на проведення обшуку автомобіля, підстав уважати, що обшук проведений всупереч вимогам КПК, немає.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 28.03.2024 у справі № 397/430/20 (провадження № 51-2289км22) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118109202>

Особа була виправдана за ч. 3 ст. 368 КК у зв'язку з недоведеністю вчинення кримінального правопорушення. Виправдовуючи особу суд визнав протокол обшуку житла недопустимим доказом.

У касаційній скарзі прокурор зазначав, що місцевий суд помилково визнав недопустимим доказом протокол обшуку житла особи, оскільки цю слідчу дію проведено на підставі ухвали слідчого судді.

Верховний Суд погодився з висновком місцевого суду, ураховуючи те, що, як зазначено в протоколі обшуку, обшук проведений з 14:30 до 19:20 на підставі ухвали слідчого судді. Водночас із досліджених місцевим судом матеріалів, у тому числі журналу судового засідання, видно, що розгляд клопотання прокурора про дозвіл на проведення обшуку житла тривав у суді з 14:20 до 14:40. Допитана із цього приводу місцевим судом секретар судового засідання показала, що вона особисто виготовила журнал судового засідання, жодних помилок при його оформленні не допустила, копію ухвали слідчого судді видала

прокурору після засідання. Тобто на час проникнення органами досудового розслідування до житла особи з метою проведення обшуку в суді ще тривав розгляд клопотання прокурора про надання дозволу на проведення цієї слідчої дії.

З огляду на встановлені судом обставини та враховуючи вимоги процесуального закону, які визначають, що ніхто не має права проникнути до житла чи іншого володіння особи з будь-якою метою, інакше як лише за добровільною згодою особи, яка ним володіє, або на підставі ухвали слідчого судді (ч. 1 ст. 233 КПК), дані протоколу обшуку, а також висновки експертів відповідно до доктрини «плодів отруєного дерева» є недопустимими доказами.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 14.03.2024 у справі № 288/1206/16-к (провадження № 51-5281км23)
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/117788854>

Державного інспектора екологічної інспекції визнано невинуватим і виправдано за ч. 3 ст. 368 КК у зв'язку із недоведеністю вчинення ним кримінального правопорушення.

У касаційній скарзі прокурор вказав, що апеляційний суд безпідставно погодився з висновком місцевого суду про недопустимість як доказу протоколу огляду місця події (службового кабінету державного інспектора) та похідних від нього доказів, через фактичне проведення обшуку, а не огляду, без відповідної ухвали слідчого судді на його проведення.

Верховний Суд перевірів твердження прокурора і зазначив, що в цій справі йдеться про обшук не в житлі чи іншому приватному володінні, а в службовому кабінеті.

Службовий кабінет сам по собі не може вважатися житлом або іншим володінням, доступ до якого визначає виключно його володілець. Службове приміщення надається для виконання службових обов'язків і доступ до нього визначається іншим регулюванням, яке ґрунтується на міркуваннях, не пов'язаних із захистом приватності осіб, яким таке службове приміщення надане.

Огляд приміщень екологічної інспекції, в тому числі службового кабінету державного інспектора, проведено на підставі дозволу начальника інспекції.

Суд апеляційної інстанції належним чином не перевірів доводи прокурора про те, що огляд місця події здійснювався у службовому кабінеті державного інспектора, а також з дозволу керівника в інших приміщеннях екологічної інспекції, до яких державний інспектор

відношення не мав, та не з'ясував, чи вплинув обшук на приватне життя обвинуваченого.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 30.01.2024 у справі № 752/12651/16 (провадження № 51-1747км23)
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/116768093>

Директор ТОВ був виправданий за обвинуваченням за ч. 5 ст. 191 КК у зв'язку з недоведеністю, що в його діянні є склад злочину. Суди попередніх інстанцій дійшли висновку про недопустимість протоколу огляду та похідних від нього доказів через відсутність дозволу слідчого судді на відібрання зразків покриття автомобільної дороги та порушення, допущені при їх упакуванні. Сторона обвинувачення вважала необґрунтованим висновок суду першої інстанції про недопустимість цих доказів.

Верховний Суд погодився з прокурором, що автомобільна дорога, про яку йдеться в цій справі, доступна для необмеженого кола осіб, тому не становить собою річ, доступ до якої вимагає спеціального дозволу її володільця або слідчого судді.

Апеляційний суд, хоча і не висловив своєї оцінки правильності застосування судом першої інстанції правил недопустимості, однак підтвердив висновок про недопустимість цього протоколу огляду. Водночас, оцінюючи спірний протокол огляду, апеляційний суд вважав цей протокол недопустимим, оскільки в ньому не зазначено, які технічні засоби використовувалися для кернування, які особи його здійснювали, а також відсутня інформація про фотографування, упакування та опечатування зразків за підписом слідчих, понятих та інших учасників цієї слідчої дії.

Суди попередніх інстанцій не зазначили, на підставі яких правил процесуального закону, що визначають допустимість доказів, вони визнали ці недоліки такими, що дають підстави для визнання відомостей, які містяться в спірному протоколі, недопустимими.

Верховний Суд зазначав, що порушення порядку отримання доказів, передбаченого ст. 86 КПК, яке призводить до їх недопустимості, визначається правилами, встановленими главою 4 § 1 КПК та іншими нормами КПК, в яких такі правила сформульовані. Суд також визнавав, що не будь-яке формальне недотримання вимог кримінального процесуального закону при отриманні доказу автоматично тягне необхідність визнання доказу недопустимим. Натомість закон зобов'язує суд дати оцінку доказу з точки зору його допустимості з урахуванням того, чи було допущено порушення КПК істотним

та яким чином воно перешкоджало забезпеченню та реалізації прав і свобод особи.

У цьому випадку Верховний Суд вважає слушними доводи прокурора, які були висловлені й в апеляційній скарзі, що недоліки оформлення протоколу, зазначені судом першої інстанції, самі по собі не дають підстав для висновку про недопустимість його результатів. Ці недоліки мали оцінюватися в контексті достовірності відомостей, відображених в протоколі, а також їх достатності для встановлення тих обставин, на які посилалася сторона обвинувачення, у сукупності з іншими представленими доказами.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 16.04.2024 у справі № 751/8678/21 (провадження № 51-4247км23)
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/118688990>

14. Перевірка наявності підстав проведення негласних слідчих (розшукових) дій і дотримання порядку оформлення отриманих результатів. Контроль за вчиненням злочину як негласна слідча (розшукова) дія. Відмежування провокації злочину від допустимої поведінки правоохоронних органів

Особу визнано невинуватою та виправдано за ч. 2 ст. 369-2 КК у зв'язку з відсутністю у її діях складу кримінального правопорушення. Суди попередніх інстанцій визнали недопустимими доказами протоколи НСРД – зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, зокрема з огляду на те, що вони оформлені у супереччя вимогам ст. 106 КПК. Суди констатували недотримання органом досудового розслідування вимог цієї норми процесуального права, оскільки хід і результати зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж тривалістю 8 днів (з 20 до 27.08.2015) не оформлювалися окремим протоколом за кожен день, а протокол слідчої дії було направлено прокурору за межами встановленого ч. 3 ст. 252 КПК строку – через 10 днів після завершення НСРД.

У касаційній скарзі прокурор не погодився з таким висновком.

Верховний Суд вказав, що положення статей 223, 246, 252 КПК не вимагають у разі проведення НСРД тривалістю кілька днів складати протоколи за її результатами окремо за кожен день. Навпаки, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж за певний період є єдиною безперервною триваючою слідчою дією, що документується єдиним протоколом.

Що стосується порушення встановленого ч. 3 ст. 252 КПК строку направлення прокурору протоколу за результатами НСРД, то встановлення законодавцем такого строку покликане дисциплінувати службових осіб правоохоронних органів для забезпечення виконання

процесуальних дій і прийняття процесуальних рішень на стадії досудового розслідування з розумною швидкістю. Водночас недотримання цього строку саме по собі не свідчить про порушення органом досудового розслідування процедури самого втручання у приватне спілкування, не ставить під сумнів достовірність отриманих відомостей, не призводить до порушень прав і свобод людини, гарантованих Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод та Конституцією України, і не тягне недопустимості доказів, одержаних у ході НСРД.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 09.05.2024 у справі № 496/5125/15-к (провадження № 51-4957км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119212884>

Головного державного інспектора відділу митного оформлення засуджено за ч. 1 ст. 368 КК за те, що він отримав від особи неправомірну вигоду в сумі 4 000 грн за те, щоб митне оформлення товарів не було затягнуто.

Захисник стверджував, що потерпілий здійснював підприємницьку діяльність лише протягом року і це свідчить про те, що ця діяльність здійснювалася лише для мети розслідування у цьому провадженні, що вказує на провокацію засудженого до вчинення злочину.

Верховний Суд відхилив цей довід сторони захисту, вказавши, що діяльність провадилася під час подій, що розглядалися в цій справі, і не була імітована. Крім того, сама по собі імітація певних дій, намірів та інших обставин є складовою частиною такої слідчої дії, як контроль за вчиненням злочину, для чого ст. 273 КПК передбачає повноваження органів розслідування, крім інших імітаційних заходів, використання спеціально утворених підприємств, установ, організацій. Таким чином, ця обставина не може сама по собі свідчити про провокацію злочину, якщо не доведені обставини, які свідчать про спонукання особи до вчинення злочину.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 10.09.2024 у справі № 359/7863/17 (провадження № 51-317км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121626665>

Апеляційний суд засудив начальника районного відділу ДВС за ч. 3 ст. 368 КК за отримання неправомірної вигоди в сумі 65 000 грн за те, щоб не перешкоджати придбанню на електронних торгах зернозбиральних комбайнів.

У касаційній скарзі сторона захисту стверджувала про недопустимість протоколу про результати контролю за вчиненням злочину, який мав складатися в присутності підозрюваного, оскільки ця слідча дія закінчилася відкритим фіксуванням. Також захист вважав, що відсутність в постанові

прокурора про контроль за вчиненням злочину згадки про обставини, що свідчать про відсутність провокування особи, означає недопустимість відомостей, отриманих в результаті проведеної НСРД.

Верховний Суд зазначив, що в цьому випадку контроль за вчиненням злочину складався з двох етапів: (1) негласних слідчих дій і (2) наступних огляду та освідкування після передання грошей засудженому. Другий етап був зафіксований відповідними протоколами, складеними у присутності засудженого.

Спірний протокол контролю за вчиненням злочину відображав відомості лише про події, які відбувалися приховано від засудженого, тому він не міг засвідчити чи спростувати жодні факти, відображені у протоколі. Отже, складання цього протоколу за відсутності засудженого не суперечить нормам КПК.

Відповідно до ч. 1 у сукупності з п. 1 ч. 2 ст. 87 КПК недопустимими є докази, отримані внаслідок здійснення процесуальних дій, які потребують попереднього дозволу суду, без такого дозволу або з порушенням його суттєвих умов. Таким чином, аргумент сторони захисту зводиться до того, що зазначений недолік постанови означає, що проведена на її підставі НСРД здійснена без такого дозволу або з порушенням його суттєвих умов.

Верховний Суд зазначив, що в постанові, на підставі якої здійснюється контроль за вчиненням злочину, прокурор може викласти лише ті обставини, які йому відомі на час її ухвалення. Спірна слідча дія відбувалася після ухвалення постанови, тому обставини, які склалися на час її проведення, у тому числі ті, що можуть свідчити про провокування до вчинення злочину, не могли бути відомі прокурору до проведення цієї дії і відзначені в постанові.

Тому Верховний Суд не вважав, що недоліки у викладенні тексту постанови свідчать про здійснення процесуальних дій, які потребують попереднього дозволу, без такого дозволу або з порушенням його суттєвих умов.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 26.11.2024 у справі № 676/6929/17 (провадження № 51-4256км23)
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/123678721>

БАКС одну особу визнав винуватою та засудив за ч. 2 ст. 369-2 КК; а другу – за ч. 5 ст. 27 – ч. 2 ст. 369-2 КК. АП БАКС залишила без змін цей вирок.

У касаційній скарзі захисник стверджував, що до залучення заявника до конфіденційної співпраці останній двічі надавав частину неправомірної вигоди, тобто вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ст. 369 КК,

проте за цим фактом не було розпочато досудове розслідування, що вказує на свідоме приховування факту корупційного злочину. Крім того, особа, яка повідомила про злочин, є «штатним заявником», оскільки впродовж декількох років неодноразово виступала заявником що найменше ще в трьох кримінальних провадженнях, пов'язаних з отриманням неправомірної вигоди, що підтверджує штучне створення обстановки для подальшого викриття засуджених і свідчить про провокування злочину з боку правоохоронних органів.

Верховний Суд погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій про відсутність провокації злочину, оскільки питання притягнення або непритягнення заявника за ст. 369 КК не впливає на необхідність внесення відомостей за його заявою про вчинення злочину та здійснення подальшого розслідування в цьому кримінальному провадженні. Законом не заборонено притягнення осіб до кримінальної відповідальності за статтями 368 (первинна кваліфікація) та 369-2 КК без вирішення питання про притягнення заявника – надавача неправомірної вигоди.

Разом із тим самі по собі звернення заявника до правоохоронних органів із заявами про вчинення корупційних злочинів стосовно нього, у тому числі через декілька років після оскаржуваних подій, не можуть свідчити про провокацію злочину в цьому кримінальному провадженні. Законом також не передбачено будь-яких заборон чи обмежень особи в частині кількості звернень до правоохоронних органів. При цьому фактів визнання показань свідка неправдивими чи притягнення її до відповідальності за статтями 384, 385 КК судом не встановлено.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 22.02.2024 у справі № 688/3517/16-к (провадження № 51-5411км23)
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/117340518>

Заступника керівника структурного підрозділу Держпродспоживслужби суди визнали невинуватим у пред'явленому обвинуваченні за ч. 3 ст. 368 КК і виправдали у зв'язку з недоведеністю того, що в діянні обвинуваченого є склад зазначеного кримінального правопорушення.

У касаційній скарзі прокурор стверджував, що апеляційний суд безпідставно погодився з висновком місцевого суду про провокування заступника керівника структурного підрозділу Держпродспоживслужби до вчинення злочину.

Верховний Суд зазначив, що, погоджуючись з мотивами виправдання обвинуваченого, апеляційний суд не навів в ухвалі достатніх підстав для висновку про можливу наявність провокації злочину.

Зокрема, відсутність задокументованих фактів попередньої злочинної діяльності заступника керівника структурного підрозділу Держпродспоживслужби, на що суд поспався в обґрунтування прийнятого рішення, не є безумовною підставою констатувати підбурювання до кримінального правопорушення. Адже відповідно до матеріалів справи директор фермерського господарства звернувся до органу прокуратури із заявою про конкретний факт і обставини вчинення заступником керівника структурного підрозділу Держпродспоживслужби корупційного злочину, які потребували перевірки, у тому числі шляхом проведення НСРД. Виконання таких дій охоплювалося закріпленням у ст. 25 КПК процесуальним обов'язком слідчого, прокурора в межах своєї компетенції розпочати досудове розслідування і вжити всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила, що є складовою засади публічності як однієї із загальних засад кримінального провадження. Отже, непритягнення заступника керівника структурного підрозділу Держпродспоживслужби до кримінальної відповідальності в минулому не нівелювало підстав для початку кримінального провадження щодо нього за заявою директора фермерського господарства.

Той факт, що директор фермерського господарства був викривачем в інших справах про корупційні злочини, не свідчив про наявність у нього прихованих мотивів ініціювати кримінальне переслідування заступника керівника структурного підрозділу Держпродспоживслужби. Аргументованих висновків про те, що його дії були зумовлені відповідними мотивами, достатніх для оцінки дій директора фермерського господарства під контролем правоохоронних органів як провокації злочину, вирок і ухвала не містять.

Верховний Суд дійшов висновку, що за обставин цієї справи те, що директор фермерського господарства звернувся до заступника керівника структурного підрозділу Держпродспоживслужби як до службової особи з питанням отримання документа, об'єктивно необхідного для діяльності ввіреного йому фермерського господарства, і дзвонив виправданому відповідно до поставлених останнім умов, також не давало достатніх підстав оцінювати поведінку викривача як провокативну.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 18.04.2024 у справі № 167/498/22 (провадження № 51-7737км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118592573>

Заступника начальника управління – начальника відділу Міністерства оборони України засуджено за ч. 3 ст. 369 КК за те, що він запропонував та обіцяв

надати неправомірну вигоду директору Департаменту внутрішнього аудиту Міністерства оборони України за залучення фахівців до проведення внутрішнього аудиту щодо фактичного виконання робіт за державним контрактом, що дало б змогу аудиторській групі скласти позитивний аудиторський звіт.

У касаційних скаргах сторона захисту стверджувала, що кримінальне правопорушення вчинене засудженим внаслідок провокації.

Верховний Суд вказав, що при вирішенні питання щодо наявності провокації слід з'ясувати: чи надавалася допомога особі вчинити злочин, який вона б не вчинила, якби правоохоронні органи або особи, що діють за їх дорученням, цьому не сприяли; чи спонукали дії агентів, що працюють під прикриттям, вчинити злочин, і ніщо не передбачало, що злочин був би скоєний без цього втручання; чи було задокументовано контроль за вчиненням злочину.

Ініціативний характер дій начальника відділу, спрямованих на отримання позитивного аудиторського звіту шляхом надання неправомірної вигоди директору Департаменту внутрішнього аудиту, та відсутність провокації з боку останнього підтверджуються змістом розмов, які були зафіксовані в результаті проведення НСРД під час їхніх зустрічей, коли начальник відділу без будь-якого примусу або стороннього впливу проявляв активність у питанні висловлення пропозиції та обіцянки надати неправомірну вигоду за завершення аудиту, визначенні її розміру та порядку розподілу, порядку та умов надання, залучення до аудиту бажаних осіб.

Також не є переконливими твердження сторони захисту про те, що директор Департаменту шукав можливість отримати статус викривача як гарантію захисту від звільнення з посади через ймовірну втрату доступу до державної таємниці та був залежним від правоохоронних органів через їх зацікавленість публікаціями у ЗМІ щодо бізнес-інтересів директора Департаменту на тимчасово окупованій території. На спростування цих тверджень суди попередніх інстанцій, у тому числі, зазначили, що згідно зі ст. 53-4 Закону України «Про запобігання корупції» викривача не може бути звільнено у зв'язку із повідомленням про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень.

Питання порушення режиму державної таємниці жодним чином не було пов'язане з корупційним правопорушенням. Крім того, за результатами службового розслідування Міністерство оборони України не виявило в діях директора Департаменту жодних порушень правил доступу до державної таємниці, тому його не було притягнуто

до відповідальності, а рішення СБУ щодо скасування допуску до державної таємниці мало рекомендаційний характер. Також судам не було надано жодного доказу того, що директор Департаменту був залежним від конкретних правоохоронних органів та діяв під їх контролем як «агент держави». З такими аргументами цілком погодився Верховний Суд.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 05.09.2024 у справі № 991/2197/22 (провадження № 51-140км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121546285>

Під час досудового розслідування кримінального провадження щодо завідувача юридичного сектору та судді були проведені НСРД на підставі постанови прокурора про проведення контролю за вчиненням злочину, в якій вказано про проведення такої НСРД як імітування обстановки злочину. Для проведення НСРД була залучена особа до конфіденційного співробітництва. Суди попередніх інстанцій, зокрема, дійшли висновку про допустимість доказів, отриманих в результаті НСРД, і засудили суддю за ч. 3 ст. 368 КК, завідувача сектору за ч. 5 ст. 27 – ч. 3 ст. 369 КК.

У касаційних скаргах сторона захисту стверджувала, що прокурором було неправильно визначено форму контролю за вчиненням злочину, а саме - замість спеціального слідчого експерименту було зазначено імітування обстановки злочину; відсутнє рішення про залучення особи до конфіденційного співробітництва з органом досудового розслідування, а саме вчинення злочину було спровоковано правоохоронними органами.

Щодо доводів про недопустимість результатів контролю за вчиненням злочину з огляду на неправильне зазначення прокурором виду НСРД

Верховний Суд зазначив, що відповідно до Інструкції про НСРД:

- спеціальний слідчий експеримент полягає у створенні слідчим та оперативним підрозділом відповідних умов в обстановці, максимально наближеній до реальної, з метою перевірки дійсних намірів певної особи, у діях якої вбачаються ознаки тяжкого чи особливо тяжкого злочину, спостереження за її поведінкою та прийняттям нею рішень щодо вчинення злочину (п. 1.12.4);
- імітування обстановки злочину полягає в діях слідчого, уповноваженої особи, з використанням імітаційних засобів, які створюють у оточуючих уяву про вчинення реального злочину, з метою його запобігання та викриття відомої чи невідомої особи (осіб), яка планувала чи замовляла його вчинення (п. 1.12.5).

Хоча прокурор і неправильно визначив назву різновиду НСРД – контроль за вчиненням злочину у виді імітування обстановки злочину, у самій постанові було надано обсяг повноважень саме на проведення спеціального слідчого експерименту, який відповідно до змісту протоколу за результатом проведення НСРД фактично був проведений у рамках доручення прокурора.

Щодо доводів сторони захисту про відсутність рішення про залучення заявника до конфіденційного співробітництва

Верховний Суд вказав, що залучення до конфіденційного співробітництва є не окремим різновидом НСРД, а складовим елементом їх проведення, що впливає з положень ч. 2 ст. 246 КПК, де визначаються види НСРД, серед яких залучення до конфіденційного співробітництва відсутнє.

Беручи до уваги характер конфіденційного співробітництва, орган досудового розслідування сам визначає форми і способи його організації з урахуванням потреб розслідування, необхідності запобігти розголошенню факту і деталей такого співробітництва тощо.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 15.10.2024 у справі № 303/1425/18 (провадження № 51-4852км18)
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/122333175>

15. Повідомлення про завершення досудового розслідування. Відкриття матеріалів досудового розслідування іншій стороні

У зв'язку із тим, що після повідомлення особі про підозру закінчився строк досудового розслідування, визначений ст. 219 КПК, суди на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК закрили кримінальне провадження щодо однієї особи, обвинуваченої за ч. 1 ст. 368 КК, та щодо іншої, обвинуваченої за ч. 5 ст. 27 – ч. 1 ст. 368 КК.

У касаційній скарзі сторона обвинувачення не погодилася з такими рішеннями та стверджувала, що прокурором вживалися всі можливі заходи для вручення копій обвинувального акта обвинуваченим та їхнім захисникам, які ігнорували виклики прокурора та ухилялися від отримання копій обвинувального акта. На підтвердження направлення викликів стороні захисту прокурором надані поштові конверти, згідно з якими підозрюваному та двом його захисникам неодноразово направлялися повістки, які були повернуті Акціонерним товариством «Укрпошта» до прокуратури без вручення адресатам у зв'язку із закінченням терміну зберігання.

Верховний Суд погодився з позицією сторони обвинувачення та щодо інформації учасників про зміну їхнього місця проживання або ж електронної адреси наголосив, що учасники кримінального

провадження зобов'язані повідомляти про ці обставини сторону обвинувачення і не допускати зловживань шляхом маніпулювання цими даними. Кожен учасник провадження повинен діяти сумлінно. Якщо певна адреса, в тому числі електронна, повідомлені учасником стороні обвинувачення для подальшої комунікації, то в разі їх зміни такий учасник повинен довести цей факт до відома сторони обвинувачення для забезпечення належної комунікації в межах кримінального провадження.

У разі вчинення стороною захисту дій, які ускладнюють вручення копій обвинувального акта та реєстру матеріалів досудового розслідування до моменту звернення сторони обвинувачення з обвинувальним актом до суду, сторона обвинувачення може здійснити таке вручення вказаних документів обвинуваченим та їхнім захисникам у підготовчому судовому засіданні. У такому разі стороні захисту повинен бути наданий час для належної підготовки для відстоювання своєї правової позиції в суді.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 18.06.2024 у справі № 183/1682/22 (провадження № 51-1428км24)
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/119941030>

Працівника правоохоронного органу апеляційний суд засудив за ч. 5 ст. 27 – ч. 2 ст. 307, ч. 2 ст. 369-2 КК (у редакції Закону від 10.11.2015 № 770-VIII), ч. 1 ст. 369 КК (у редакції цього ж Закону).

Сторона захисту зазначала, що апеляційний суд помилково визнав допустимими докази, отримані в результаті НСРД, оскільки в порядку ст. 290 КПК не було відкрито ухвали апеляційного суду, якими надано дозвіл на проведення НСРД, і постанову прокурора про проведення слідчого експерименту.

Верховний Суд вказав, що відповідно до положень розділу V Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні прокурор не є самостійним суб'єктом розсекречення матеріалів. Він зобов'язаний звернутися з відповідним клопотанням до експертної комісії з питань таємниць, яка і приймає рішення про розсекречення.

Це питання комісія вирішує з урахуванням державних інтересів щодо збереження інформації в таємниці. Тільки після розсекречення таких процесуальних документів про дозвіл на проведення НСРД прокурор може долучити їх до матеріалів кримінального провадження у встановленому КПК порядку. Якщо ж комісія приймає рішення про неможливість їх розсекречення, оскільки воно може завдати шкоди

державним інтересам, то, відповідно, їх відкриття стороні захисту в порядку ст. 290 КПК є неможливим.

Тобто на противагу обов'язку сторони обвинувачення до моменту направлення обвинувального акта до суду розкрити всі докази, пов'язані зі справою, шляхом надання доступу до матеріалів справи, може виникнути ситуація, за якої надання певних матеріалів на цій стадії є неможливим з огляду на державні інтереси щодо збереження певної інформації в таємниці.

Таким чином, апеляційний суд правильно врахував, що докази у вигляді результатів НСРД повинні бути відкриті стороні захисту в порядку, визначеному ст. 290 КПК, однак процесуальні документи, у тому числі ухвали слідчого судді, про дозвіл на проведення НСРД, у виняткових випадках можуть бути надані й під час розгляду справи в суді.

Невідкриття таких процесуальних документів до моменту передачі кримінального провадження до суду не може бути безумовною підставою для визнання результатів НСРД недопустимими доказами. Якщо сторона обвинувачення не вжила необхідних та своєчасних заходів, спрямованих на розсекречення таких процесуальних документів, і цих документів немає в її розпорядженні, то в такому випадку має місце порушення норм ст. 290 КПК.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 28.05.2024 у справі № 541/1560/17 (провадження № 51-6270км20)
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/119523487>

У кримінальному провадженні для фіксації та виявлення злочинних дій органом досудового розслідування проводилася низка НСРД, зі змісту яких вбачалося, що адміністратор автошколи має намір отримати неправомірну вигоду від особи, яка двічі не склала практичний іспит на керування транспортними засобами. Місцевий суд, з яким у цій частині погодився суд апеляційної інстанції, визнав допустимими докази, отримані в результаті проведення НСРД.

У касаційній скарзі засуджена стверджувала про недотримання порядку, визначеного ст. 290 КПК, оскільки стороні захисту не були відкриті процесуальні документи, на підставі яких проводилися НСРД.

Верховний Суд вказав, що сторона захисту стверджує, що такі документи були надані прокурором під час судового розгляду в суді першої інстанції. Цей факт не заперечує й сторона обвинувачення.

Суди попередніх інстанцій також висловилися щодо можливості використання як доказів у цьому провадженні протоколу, який було складено за результатами проведених НСРД, процесуальні підстави

для здійснення яких було надано захисту в суді першої інстанції. Зокрема суди наголосили, що такі процесуальні документи стороною обвинувачення долучені, сторона захисту має процесуальні можливості висловлюватися щодо їх змісту, а тому не вбачали підстав для визнання доказів за результатами проведених НСРД недопустимими.

Верховний Суд звернув увагу на те, що доказом у кримінальному провадженні є протокол за результатами проведених НСРД, який стороні захисту було відкрито під час виконання вимог ст. 290 КПК. Під час судового розгляду після висловлення стороною захисту необхідності ознайомитися із процесуальними підставами для проведення зазначених НСРД сторона обвинувачення надала відповідні процесуальні документи.

Суд наголосив, що процесуальні підстави і повноваження на здійснення НСРД не є доказами у кримінальному провадженні. Тобто необхідно чітко розрізняти докази у кримінальному провадженні і процесуальні підстави для їх отримання чи проведення слідчих (розшукових) гласних або негласних дій.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 03.12.2024 у справі № 331/451/22 (провадження № 51-1952км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123602962>

16. Визначення меж судового розгляду та зміна формулювання обвинувачення у вирoku

ВАКС засудив народного депутата за ч. 1 ст. 364 КК за те, що він хоча і придбав у власність квартиру в м. Києві, яка 01.09.2017 набула ознак житла, однак за період з 01.09.2017 по 15.03.2018 отримав з бюджетних коштів 127 400 грн компенсації вартості винайму готельного номера, що завдало істотної шкоди інтересам держави в особі Управління справами Апарату ВР. АП ВАКС скасувала цей вирок та закрила кримінальне провадження щодо депутата на підставі п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК у зв'язку із відсутністю в його діях складу кримінального правопорушення. Постановляючи таке рішення вказала, що кримінально-правова оцінка безпідставного отримання народним депутатом такого майнового блага як проживання у готельному номері становить собою зловживання владою. Водночас народному депутату не пред'являлося обвинувачення у зловживанні владою, сторона захисту в судах першої та апеляційної інстанцій доводила відсутність у його діях лише складу зловживання службовим становищем, і ВАКС також визнав його винуватим у зловживанні службовим становищем.

Верховний Суд не погодився з позицією суду апеляційної інстанції та вказав, що хоча «зловживання владою» і «зловживання службовим

становищем» є альтернативними діями, передбаченими ст. 364 КК, недоведеність одного статусу при доведеності іншого не виключає можливості зміни у формулюванні обвинувачення, визнаного судом доведеним, порівняно з формулюванням в обвинувальному акті.

Питання, чи порушує права обвинуваченої особи зміна формулювання обвинувачення у вироку, залежить від того, яким чином це зачіпає право обвинуваченого на ефективний захист.

Захисники в апеляційній скарзі стверджували, що народний депутат не є суб'єктом інкримінованого йому кримінального правопорушення, оскільки подання народним депутатом заяви про виплату компенсації за житло не є реалізацією владних повноважень, а, крім того, обвинувачений був упевнений, що надана ним інформація про набуття майнових прав на квартиру та згодом оформлення права власності на це житло мала бути врахована й перевірена в ході прийняття рішення про виплату компенсації за оренду житла розпорядником коштів – Апаратом ВРУ, тому суд першої інстанції дійшов помилкового висновку про наявність причинного зв'язку між зверненням депутата із заявою про виплату йому компенсації за житло та негативними наслідками, що настали внаслідок здійснення такої виплати. Захисник у своїй апеляційній скарзі вказував на відсутність у народного депутата в період з 27.11.2014 до 15.03.2018 статусу службової особи в розумінні примітки до ст. 364 КК, у зв'язку із чим він не був суб'єктом інкримінованого йому кримінального правопорушення, а крім того, обвинувачений мав право на отримання компенсації за винайм готельного номера за весь час повноважень народного депутата, оскільки його власна квартира тоді не була придатною для життя.

Водночас, аналізуючи висловлені адвокатами аргументи, апеляційний суд не зазначив, яким чином інша (альтернативна) правова кваліфікація дій народного депутата, що становлять об'єктивну сторону кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 364 КК, а саме зловживання владою, могла б вплинути на правову позицію сторони захисту та її спроможність здійснювати ефективний захист прав і законних інтересів народного депутата.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 19.12.2024 у справі № 991/6481/22 (провадження № 51-3040км24)
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/123949399>

17. Ухвали слідчого судді, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування

Слідчий суддя ВАКС відмовив захиснику у задоволенні скарги на повідомлення про зміну раніше повідомленої особі підозри у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 5 ст. 27, ч. 2 ст. 28, ч. 2 ст. 364 КК.

АП ВАКС відмовила у відкритті апеляційного провадження на підставі ч. 4 ст. 399 КПК, оскільки апеляційна скарга подана на ухвалу слідчого судді, яка відповідно до ст. 309 КПК не підлягає оскарженню в апеляційному порядку на стадії досудового розслідування.

У касаційній скарзі захисник вказував на безпідставність відмови у відкритті апеляційного провадження, з огляду на те, що кримінальне провадження, у якому особі змінено раніше повідомлену підозру, є об'єднаним з іншим провадженням, у якому частина відомостей про кримінальні правопорушення внесена до ЄРДР до, а частина – після 16.03.2018.

Верховний Суд погодився з доводами захисника та зазначив, що зміни до ч. 2 ст. 309 КПК у частині скасування повідомлення про підозру чи відмову в задоволенні скарги на повідомлення про підозру внесені згідно із Законом № 2147-VIII, введені в дію із 16.03.2018.

Цим Законом було суттєво розширено межі судового контролю під час досудового розслідування та запроваджено додаткові гарантії захисту прав осіб – учасників кримінального провадження.

Згідно з п. 4 § 2 Прикінцевих положень Розділу 4 Закону № 2147-VIII зазначені вище зміни не мають зворотної дії у часі та застосовуються до справ, щодо яких відомості про кримінальне правопорушення внесені до ЄРДР після введення в дію цих змін.

Водночас законодавець узагалі не передбачив вирішення ситуації, коли об'єднуються в одне провадження матеріали досудового розслідування, зареєстровані в ЄРДР до 16.03.2018 та після 16.03.2018.

Положення п. 4 § 2 «Прикінцевих положень» указанного Закону щодо здійснення судового контролю під час досудового розслідування підлягають застосуванню з урахуванням положень ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, ст. 58 Конституції України, статей 5, 8, 9 КПК.

Верховний Суд дійшов висновку про те, що найбільш сприятливим для заявника буде тлумачення закону, відповідно до якого в об'єднаних кримінальних провадженнях, які складаються з проваджень, зареєстрованих в ЄРДР до 16.03.2018, та проваджень, зареєстрованих в ЄРДР після 16.03.2018, мають застосовуватися гарантії, запроваджені Законом № 2147-VIII.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 27.02.2024 у справі № 991/1568/23 (провадження № 51-3476км23)
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/117402570>

18. Закриття кримінального провадження судом. Роз'яснення судового рішення

В ході підготовчого засідання суд першої інстанції відмовив стороні захисту у закритті кримінального провадження за обвинуваченням особи за ч. 3 ст. 368 КК з підстав, передбачених п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК, але під час судового розгляду ухвалив рішення про задоволення такого клопотання. Суд апеляційної інстанції погодився з рішенням місцевого суду про закриття кримінальне провадження на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК у зв'язку із закінченням строку досудового розслідування, визначеного ст. 219 КПК. У касаційній скарзі прокурор стверджував про те, що місцевий суд не мав права поза межами стадії підготовчого судового провадження розглядати клопотання про закриття кримінального провадження.

Верховний Суд не погодився з твердженнями сторони обвинувачення та вказав, що чинне кримінальне процесуальне законодавство не містить обмежень щодо закриття кримінального провадження на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК на будь-якій стадії процесу до виходу суду в нарадчу кімнату для постановлення рішення по суті.

Крім того, відмова в задоволенні клопотання про закриття кримінального провадження на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК відповідно до вимог ст. 350 КПК не перешкоджає його повторній подачі та вирішенню, а попереднє рішення суду із цього приводу не має характеру преюдиційного та остаточного.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 08.02.2024 у справі № 643/10167/20 (провадження № 51-4488км23)
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/116993790>

Місцевий суд, окрім іншого, відмовив обвинуваченому у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 364-1 КК, у роз'ясненні ухвали в частині залишення без розгляду заяви про відвід всього складу суду. Суддя апеляційного суду відмовив обвинуваченому у відкритті апеляційного провадження на підставі ч. 4 ст. 399 КПК у зв'язку з тим, що апеляційна скарга подана на судові рішення, яке ухвалене під час судового розгляду кримінального провадження, тому не підлягає окремому апеляційному оскарженню. До того ж суддя зробив висновок про те, що роз'ясненню підлягають лише судові рішення, ухвалені за наслідками розгляду кримінального провадження.

Верховний Суд вказав, що висновки судді апеляційного суду є помилковими й такими, що суперечать точному змісту ст. 380 КПК, яка не містить виключень чи застережень щодо неможливості апеляційного оскарження певних видів судових рішень.

За загальним правилом, єдиним суб'єктом процесуального обов'язку щодо роз'яснення судових рішень в порядку ст. 380 КПК є суд, який ухвалив це рішення.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 30.07.2024 у справі № 511/1564/18 (провадження № 51-321км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120805509>

19. Забезпечення права на апеляційне оскарження судового рішення як гарантія судового захисту

Вироком ВАКС особу засуджено за ч. 3 ст. 368 КК та призначено покарання у виді позбавлення волі на строк 6 років з позбавленням права обіймати посаду судді, прокурора та адвоката на строк 3 роки та з конфіскацією всього належного йому на праві власності майна. Водночас суд не скасував арешт, накладений ухвалами слідчого судді на частину майна.

Дружина цього обвинуваченого подала апеляційну скаргу на указаний вирок в частині рішення суду про не зняття арешту на майно, накладеного ухвалами слідчого судді, зазначаючи, що арешт було накладено на майно, яке належить саме їй, а не обвинуваченому. Відтак вироком суду першої інстанції незаконно залишено арештованим належне їй майно.

АП ВАКС повернула апеляційну скаргу на підставі п. 2 ч. 3 ст. 399 КПК у зв'язку з тим, що скаргу подала особа, яка не має права її подавати, оскільки відповідно до вимог ч. 12 ст. 100 цього Кодексу спір про належність речей, що підлягають поверненню, вирішується у порядку цивільного судочинства.

Верховний Суд не погодився з такою позицією суду апеляційної інстанції та вказав, що в разі, якщо арешт на майно накладено в порядку, передбаченому КПК, особа, яка вважає, що такими діями порушено її право власності, навіть за умови, що вона не є учасником кримінального провадження, має право оскаржити такі дії та звернутися до суду про скасування арешту лише в порядку кримінального судочинства. Такий порядок захисту прямо передбачений нормами КПК і є ефективним. Разом із тим чинним цивільно-процесуальним законом не передбачена можливість такого захисту в порядку цивільного судочинства. Саме такого спрямування у своїй практиці послідовно дотримується Верховний Суд.

Усупереч наведеним положенням кримінального процесуального закону суд апеляційної інстанції, незважаючи на те, що вирок у частині

рішення щодо арешту майна стосується прав та інтересів заявниці, ухвалив повернути їй апеляційну скаргу як особі, яка не має права її подавати, безпідставно зазначив, що викладені у скарзі вимоги підлягають вирішенню в порядку цивільного судочинства.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 24.10.2024 у справі № 344/2364/19 (провадження № 51-1345км19)
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/122603332>

У кримінальному провадженні за ч. 2 ст. 364 КК в ході обшуку було тимчасово вилучено майно, на яке ухвалою слідчого судді від 16.01.2023 накладено арешт.

Власник майна не погодився із вказаним рішенням та оскаржив його до апеляційного суду, зазначивши, що він не був повідомлений про дату та час розгляду клопотання прокурора про арешт майна й це клопотання було розглянуто без його участі, а про ухвалу слідчого судді дізнався 13.03.2023 від співробітників місцевого суду, які видали йому копію рішення.

Апеляційний суд повернув цю апеляційну скаргу та мотивував рішення тим, що 23.01.2023 є останнім днем подачі апеляційної скарги на ухвалу слідчого судді, однак, власник майна 18.03.2023 направив апеляційну скаргу поштовим відправленням, про що свідчить інформація з поштового стікера на конверті відправника, а саме через 1 місяць і 23 дні після закінчення строку на апеляційне оскарження, проте будь-яких поважних причин пропуску зазначеного строку не зазначив та клопотання про поновлення пропущеного строку не заявив.

Верховний Суд вказав, що матеріали провадження не містять жодних даних про направлення ухвали слідчого судді від 16.01.2023 на адресу власника майна та його представника, а отже і не містять даних щодо отримання ними копії зазначеної ухвали слідчого судді до тієї дати, яка визнається вказаними особами, а саме 13.03.2023.

Положення абз. 2 ч. 3 ст. 395 КПК про обчислення строку апеляційного оскарження для особи, без виклику якої постановлено ухвалу суду або слідчого судді, з дня отримання нею копії судового рішення слід розуміти насамперед як відповідну процесуальну гарантію реалізації права апеляційного оскарження для такої особи.

А тому якщо сама особа, без виклику якої постановлено ухвалу суду або слідчого судді, не заперечує факту отримання в певний час копії судового рішення, а матеріали провадження не містять даних щодо отримання нею копії цього рішення, то це не може бути перешкодою в реалізації такою особою її права на оскарження цього судового рішення.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 13.02.2024 у справі № 757/37897/22-к (провадження № 51-5247км23)
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/117105871>

20. Здійснення кримінального провадження щодо окремої категорії осіб

Органом досудового розслідування помічник судді обвинувачувався за ч. 2 ст. 369-2 КК у отриманні неправомірної вигоди в розмірі 1300 доларів США за вплив на державного виконавця при прийнятті рішення щодо зняття арешту з квартири у кримінальному провадженні.

Суди попередніх інстанцій дійшли висновку, що виправданий не набув статусу підозрюваного у цьому кримінальному провадженні, оскільки як адвокат був повідомлений про підозру неналежним прокурором. Суди попередніх інстанцій дійшли висновку, що, попри зупинення права на заняття адвокатською діяльністю під час подій, наявності у виправданого свідоцтва про право на таку діяльність достатньо, щоб на нього поширювалися гарантії, передбачені ст. 481 КПК.

Верховний Суд не погодився з такими висновками і вказав, що положення ст. 481 КПК відповідають гарантії п. 13 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Це положення передбачає гарантії адвокатської діяльності. Вже сама по собі згадка «діяльності» вказує на те, що ці гарантії мають функціональний характер, тобто не є особистим привілеєм кожного, хто отримав свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю, а призначені для забезпечення прав тих осіб, яких адвокат представляє, і його можливості безперешкодно й ефективно здійснювати таку діяльність.

Цей висновок впливає і з визначення адвокатської діяльності, наведеного в ч. 1 ст. 1 указанного Закону, як незалежної професійної діяльності адвоката щодо здійснення захисту, представництва та надання інших видів правничої допомоги клієнту, а адвоката – як особи, яка здійснює таку діяльність.

Таке визначення адвоката і адвокатської діяльності відображено у багатьох міжнародних документах. Наприклад, Рекомендація Парламентської Асамблеї Ради Європи № R(2000)21 передбачає, що для мети цієї рекомендації, адвокат визначається як «особа, яка має кваліфікацію та уповноважена згідно з національним законодавством виступати та діяти від імені своїх клієнтів, займатися адвокатською практикою, виступати перед судами або консультувати і представляти своїх клієнтів у юридичних справах». В пояснювальному меморандумі до цієї Рекомендації зазначається, що «в деяких країнах терміни «кваліфікований і уповноважений» передбачають включення

до реєстру, членство або подібне приєднання до професійної організації адвокатів».

Крім того, зазначений Закон чітко відрізняє адвоката від особи, яка зупинила або припинила адвокатську діяльність (див., наприклад, ч. 3 ст. 22, пункти 2 та 14 ч. 1 ст. 23), передбачаючи для них різний обсяг гарантій.

Якщо гарантія збереження адвокатської таємниці чи імунітету від переслідування за дії, пов'язані з адвокатською діяльністю, продовжує діяти і для осіб, що зупинили або припинили практику, то інші гарантії призначені саме для забезпечення адвокатської діяльності, яку особа, що зупинила таку діяльність, здійснювати не вправі (ч. 5 ст. 31 Закону).

Таким чином, законодавство передбачає функціональні гарантії для адвоката, що призначені для забезпечення як прав осіб, яких він представляє, так і можливості безперешкодно й ефективно здійснювати адвокатську діяльність.

Вступивши на державну службу або займаючись іншою діяльністю, яка є несумісною з адвокатською, особа зобов'язана зупинити адвокатську діяльність та не може розраховувати на збереження гарантій, притаманних адвокатській діяльності, оскільки погоджується підкорятися зовсім іншим правилам, які в багатьох аспектах несумісні з діяльністю адвоката.

Саме для запобігання конфлікту відповідальності передбачено зупинення права на здійснення адвокатської діяльності.

На підставі викладеного Верховний Суд дійшов висновку, що на особу, право якої на заняття адвокатською діяльністю припинено або зупинено відповідно до вказаного Закону, не поширюються положення глави 37 КПК щодо особливого порядку кримінального провадження.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 23.07.2024 у справі № 199/732/19 (провадження № 51-7619км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120603522>

Огляд судової практики Верховного Суду у кримінальних провадженнях щодо корупційних та пов'язаних з корупцією кримінальних правопорушень. Рішення, внесені до ЄДРСР, за 2024 рік / Упоряд.: управління аналітичної та правової роботи Касаційного кримінального суду департаменту аналітичної та правової роботи; заст. голови Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду д. ю. н. Антонюк Н. О . Київ, 2025. – 72 с.

Застереження: видання містить короткий огляд судових рішень Верховного Суду. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 [@supremecourt_ua](https://www.instagram.com/supremecourt_ua)

 t.me/supremecourtua

 x.com/supremecourt_ua

 so.supreme.court.gov.ua